

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Hodnocení sociální vztahové sítě u seniorů v rezidenci

**Assessment of the social network of relationships with seniors in
residence**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Beáta Krauhulcová, CSc.

Autor:

Barbora Brousková

Praha 2015

Poděkování

Mé poděkování patří prof. PhDr. Beátě Krahulcové, CSc. za cenné rady, připomínky a pomoc při psaní této práce. Dále chci poděkovat všem svým respondentům za jejich vstřícnost, ochotu a otevřenost.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Hodnocení sociální vztahové sítě seniorů v rezidenci napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Praze dne

Barbora Brousková

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá sociálními vztahy u seniorů žijících v rezidenci. Cílem bakalářské práce je zhodnotit, popsat a blíže se seznámit se vztahovými sítěmi, které mohou senioři v rezidenci mít. Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část je zaměřena na pojmy stárnutí a stáří, lidské potřeby, vztahové sítě, seniory žijící v domově pro seniory a na seniory a jejich vztah k informačním a komunikačním technologiím.

Praktická část je zaměřena na samotné šetření sociálních vztahových sítí seniorů v rezidenci.

ANNOTATION

Bachelor thesis deals with social relationships among elderly people living in a residence. The aim of this thesis is to evaluate, describe and get to know social (relationship) networks that seniors can have in the residence more closely. The thesis is divided into theoretical and practical part.

The theoretical part is focused on the concepts (terms) of aging and old age, human needs, relationship networks, seniors living in retirement homes and senior citizens and their attitude to information and communication technologies.

The practical part is focused on the survey (analysis) of social relationship networks of seniors in the residence.

Klíčová slova

Stáří, senior, potřeby, vztahová síť, rodina, domov pro seniory, informační a komunikační technologie

Key words

Old age, senior, needs, networks of relationships, family, retirement home, information and communication technologies

Obsah

ÚVOD	7
1. POJMY STÁRNUTÍ A STÁŘÍ	9
1.1 STÁRNUTÍ	9
1.2 STÁŘÍ.....	10
1.3 PERIODIZACE STÁŘÍ.....	10
1.4 ZPŮSOBY ADAPTACE NA STÁŘÍ	12
1.5 PŘÍPRAVA NA STÁŘÍ	13
2. ZMĚNY VE STÁŘÍ	14
2.1 TĚLESNÉ ZMĚNY	14
2.2 PSYCHICKÉ ZMĚNY.....	15
2.3 SOCIÁLNÍ ZMĚNY.....	16
2.3.1 Sociální izolace a osamělost	17
3. POTŘEBY SENIORŮ	17
3.1 MASLOWOVA PYRAMIDA POTŘEB	18
4. SOCIÁLNĚ VZTAHOVÉ SÍTĚ	21
4.1 VÝZNAM SOCIÁLNÍ SÍTĚ V LIDSKÉM ŽIVOTĚ	21
4.2 SOCIÁLNĚ VZTAHOVÁ SÍŤ V ŽIVOTĚ SENIORA.....	22
5. RODINA JAKO ZÁKLADNÍ SOCIÁLNĚ VZTAHOVÁ SÍŤ	24
5.1 VÝVOJ RODINNÉ VZTAHOVÉ SÍTĚ	25
5.2 RODINA A SENIOR.....	26
5.3 MANŽELSTVÍ SENIORŮ.....	27
6. SENIOR V REZIDENČNÍM ZAŘÍZENÍ	28
6.1 DOMOV PRO SENIORY	29
6.2 MULTIDISCIPLINÁRNÍ TÝM.....	29
7. SENIOR A INFORMAČNÍ A KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE	31
8. ŠETŘENÍ SOCIÁLNÍ VZTAHOVÉ SÍTĚ U SENIORŮ ŽIJÍCÍCH V DOMOVĚ PRO SENIORY .	33
8.1 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	33
8.2 METODY, METODIKA A ÚKOLY ŠETŘENÍ	33
8.3 ZÍSKANÁ DATA, VÝSLEDKY ŠETŘENÍ A JEJICH INTERPRETACE	34
8.4 ZÁVĚRY ŠETŘENÍ.....	72
ZÁVĚR	74
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	76

SEZNAM OBRÁZKŮ:	78
PŘÍLOHA ČÍSLO 1	81

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je „Hodnocení sociální vztahové sítě u seniorů v rezidenci.“ Cílem práce je popsání a seznámení se vztahovými sítěmi, které mohou senioři žijící v domově pro seniory mít. Toto téma jsem si vybrala především proto, že mezilidské vztahy provázejí každého člověka celým jeho životem, ať už se jedná o vztahy rodinné, pracovní, nebo přátelské. Tyto vztahy se v průběhu života různě mění a ve stáří se jejich počet může postupně zužovat. Domnívám se, že stáří může být také jakýmsi ukazatelem a zpětnou vazbou toho, jak kvalitní vztahy jsme si v životě vytvořili a kolik jsme do utváření a udržení takových vztahů investovali. Každý starý člověk má za sebou svůj životní příběh a životní události, které jeho sociální vztahové sítě a jejich kvalitu mohly velice výrazně ovlivnit. Takovou změnou může být právě také odchod do starobního důchodu, nebo přesídlení z vlastního domova do domova pro seniory nebo jiné formy rezidenční služby.

V souvislosti se vztahovými sítěmi jsem se také zaměřila na moderní informační a komunikační technologie, které dnešní dobu, dovolím si říci, téměř ovládly a kvalita mezilidských vztahů se díky nim stále mění. Lidé mohou mnohé ze svých vztahů udržovat právě pomocí těchto technologií, někteří je dokonce díky nim i zakládají například prostřednictvím sociálních sítí. Z vlastní zkušenosti vím, že i dnešní generace seniorů již nějakou zkušenost s těmito technologiemi má, dokonce je i pravidelně využívá. I přes tento fakt jsou dnešní senioři stále ještě ti, kteří pamatují život bez mobilních telefonů, počítačů a tabletů - život, ve kterém k vytvoření a udržení vztahu bylo nejvíce přirozené a běžné zejména osobní setkání. Je ale třeba si uvědomit, že v některých případech mohou být informační a moderní technologie jediným nástrojem k tomu, jak se svými blízkými a přáteli komunikovat a udržet vztah, což je pro každého člověka jedna ze základních potřeb. A právě proto se budu zajímat o to, zda senioři v rezidenci k takovému účelu výše zmíněné technologie používají a jaký názor má ve skutečnosti starší generace na tento fenomén.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou část a praktickou část.

V teoretické části se zaměřuji na pojmy stárnutí a stáří, na způsoby adaptace na stáří, změny ve stáří, ale také na to, jak se lze na stáří připravit. Další důležitou kapitolou jsou lidské potřeby a jejich uspokojování, které v poslední etapě života nejsou o nic méněcennější než například v dětství. Další kapitola definuje vztahové sítě jako takové, dále se jako základní vztahovou síť zabývám rodinou a jejím vývojem. V další části se zaměřuji na domov pro seniory a život seniora v rezidenci.

V praktické části se zabývám samotným šetřením sociálních vztahových sítí u seniorů žijících v rezidenci. Budu zde popisovat cíle a úkoly šetření, jak šetření probíhalo a jaké jsem pro získání dat zvolila metody. Další důležitou částí bude samotné interpretování mnou získaných informací.

Ve své práci budu vycházet především z literárních zdrojů a podkladů, které jsou dostupné v knihovnách.

1. Pojmy stárnutí a stáří

Mnoho z nás si pod pojmy stárnutí a stáří vybavíme především viditelné tělesné změny, jako jsou: vrásky, šedé vlasy, pomalá chůze apod., Také ale můžeme mít ze stáří a jeho souvislostí obavy a strach - strach z osamění, strach z nemoci, strach z ústavní péče a samozřejmě i ze smrti. Někteří senioři zažívají také pocity nepotřebnosti a méněcennosti. Také společností bývá starý člověk často vnímán spíše jako ekonomická zátěž, je považován za nereproduktivního a neaktivního a senior sám má obavy ze ztráty soběstačnosti, samoty a omezení kontaktů s okolím, nemožnosti seberealizace atd. Avšak tyto obavy ze změn ve stáří jsou mnohdy neopodstatněné, protože věk samotný automaticky neznamena výše popsané problémy, které by starému člověku zcela znemožnily aktivní a nezávislý život. Existují i lidé, pro které je stáří jedním z nejhezčích období života protože mají čas sami na sebe, na partnera, vnoučata, své koníčky a zájmy, mají možnost realizovat vše, co v životě z různých důvodů nestihli. Právě tito senioři se na stáří nějakým způsobem připravili a měli jasnou představu o tom, co budou dělat. Mnoho lidí ale takovou představu nemá, na stáří se dostatečně nepřipraví, a proto bývá odchod do penze velmi složitý a psychicky náročný proces. Stárnutí a stáří má stejně jako jiné vývojové etapy svojí hodnotu a své zákonitosti, které ovlivňují kvalitu našeho života a naším úkolem je se jim přizpůsobit a je nutné k nim přihlídnout. Stárnutí přináší nové zkušenosti, dává nám určité možnosti, radosti ale také starosti, zátěže a značná omezení. Dle Pichauda a Thareauové je správný přístup ke stáří tento: „*realismus, který není rezignací, a optimismus, který není iluzí.*“ (Pichaud, Thareauová, 1998, s.25)

1.1 Stárnutí

Proces stárnutí (senescence) je přirozenou, neodvratnou součástí každého života. Všichni stárneme. Život člověka probíhá od narození do smrti v různých vývojových etapách, z nichž poslední fází je právě stáří. Stárnutí je komplexní celoživotní biologický proces a u každého člověka postupuje s individuální rychlostí. Ta je z části geneticky podmíněna a z části ovlivněna faktory jako je zdravotní stav, způsob života, práce, kterou člověk vykonává a prostředí, ve kterém žije.

Topinková a Neuwirth (in Malíková, 2011) chápe stárnutí jako univerzální, neopakovatelný a nezvratný biologický proces společný pro celou přírodu. Tento proces nazýváme životem, jehož délka je geneticky podmíněna a je specifická pro každý druh.

Dle Čevely, Kalvacha a Čeladové (2012) lze stárnutí v individuální rovině členit podle závažnosti nastalých změn na úspěšné stárnutí, obvyklé stárnutí a patologické stárnutí.

- Úspěšné stárnutí - zdravotní, sociální, ekonomický, psychický stav seniora a nároky prostředí jsou na takové úrovni, která mu umožňuje seberealizovat se, být aktivním a spokojeným.
- Obvyklé stárnutí – tento typ odpovídá většině stárnoucí společnosti. Je charakteristický nerovnováhou mezi zhoršeným zdravotním a funkčním stavem, psychickými potřebami, ekonomickými možnostmi a nároky prostředí. Taková nerovnováha má za následek nedostatečnou seberealizaci, aktivitu a spokojenost seniorů.
- Patologické stárnutí – zhoršení celkového stavu člověka, na kterém se podílí mnoho různých faktorů, jako je například závažné onemocnění, finanční situace jedince nebo negativní životní událost. (Čevela, a další, 2012) Také snížena soběstačnost a samostatnost může být jedním z projevů tohoto druhu stárnutí. (Malíková, 2010)

1.2 Stáří

Stáří (senium) je poslední vývojovou etapou uzavírající lidský život. Chápeme jej jako projev a důsledek involučních změn, které u každého jedince probíhají individuálně a různou rychlostí. (Jandourek, 2001)

1.3 Periodizace stáří

Obvykle se rozlišuje stáří kalendářní, biologické a sociální.

Kalendářní stáří

Základním ukazatelem toho, jak je kdo starý, je bezesporu jednoznačně vymežitelný kalendářní věk, který ale nemusí vypovídat nic o možnostech a schopnostech člověka. Kalendářní věk tedy není příliš přesným a spolehlivým ukazatelem. Jedná se o jasně určitelný čas od narození jedince v letech. Avšak kalendářní věk zásadně ovlivňuje život jedince a jeho zařazení ve společnosti. Kalendářní věk určuje dobu odchodu do starobního důchodu, mnohdy může být také důvodem k diskriminaci na trhu práce. V neposlední řadě má vliv na vlastní sebehodnocení jedince a také to na to, jak je tento jedinec vnímán svým okolím. (Pokorná, 2010)

Za starého člověka (seniora) je obvykle obecně považován člověk, který dosáhl důchodového věku, tedy 60-65 let.

Podle Světové zdravotnické organizace (WHO), která stanovila hranici patnáctileté periodizace lidského života, dělíme vyšší věk takto:

- 60-74 let – senescence (rané stáří, počínající stáří)
- 75-89 let – kmetství (vlastní stáří, senium)
- 90 let a více – patriarchum (období dlouhověkosti)

Malíková ve své knize uvádí v současnosti více užívané dělení podle Mühlpachra:

- 65-74 let - mladí senioři
- 75-84 let - staří senioři
- 85 let a více – velmi staří senioři (Malíková, 2010)

Biologické stáří

Biologický věk neboli „biologické stáří“ se posuzuje podle celkového stavu organismu, vitality a zdraví člověka. Kalendářní věk tedy vůbec nemusí odpovídat věku biologickému. Všichni jistě známe rčení: „Člověk je tak starý, jak se starým cítí být“.

Na biologickém věku se částečně podílíme i my sami. Náš celkový životní styl a životospráva jsou faktory ovlivňující biologický věk. (Tošnerová, 2009)

Sociální stáří

Je charakteristické souhrnem sociálních změn. Zachycuje změny životního stylu, sociálních rolí a vztahů, ekonomické situace. Sociální věk nastává odchodem do starobního důchodu a vznikem nároku na starobní důchod. Dochází tudíž nejen ke změně ekonomického zajištění člověka, ale také ke změnám sociálních rolí, postojů, životního stylu a potřeb. Jak uvádí Haškovcová, odchod do starobního důchodu bývá velice traumatizující. Lidé neopouštějí „jen“ svou práci, ale také se vzdávají mnoha důležitých sociálních vazeb a senioři se tak stávají sociálně izolovanými, najednou mají mnoho volného času, který neumí využít a vyplnit. „*Odchod do důchodu je vnímán také jako pád a odborníci už před 25 lety popsali tzv. penzijní kolaps a dokonce i penzijní smrt, jejichž podstatou je právě „ztráta programu“, totiž zaměstnanecké role, o kterou jsme „jednoho dne“ definitivně přišli.*“ (Haškovcová, 2010, s. 81). Zejména pro člověka, který v zaměstnání zastával vyšší funkci je takovýto pád o to strmější, protože pro své časové vyčerpání neměl čas na své koníčky a záliby, které by v důchodu mohli rozvíjet.

1.4 Způsoby adaptace na stáří

Stáří a odchod do důchodu je pro člověka velice náročná situace představující řadu změn, na které si musí nějakým způsobem zvyknout, akceptovat je, přijmout je. Jeho postoj může mít konstruktivní ale i destruktivní přístup. Reakce stárnoucího člověka na výše zmíněné změny jsou ovlivněny několika faktory, jako je osobnost, odolnost vůči stresu, jeho životní příběh a zkušenosti, reakce okolí a jak získat pomoc v oblastech, které nezvládne sám. Na základě toho byly charakterizovány následující strategie vyrovnávání se se stářím (modely adaptace):

- Konstruktivní přístup – charakterizován jako ideální forma adaptace. Takový senior má pozitivní postoj k životu, je přizpůsobivý, tolerantní, vyhledává vhodné aktivity pro trávení svého volného času, snadno navazuje vztahy s druhými lidmi a zajímá se o dění kolem sebe. (Malíková, 2010)
- Strategie závislosti – charakterizována jako forma u seniorů velmi oblíbená. Senior je spíše pasivní, spoléhá na pomoc okolí, preferuje pohodlí. Vyskytuje se u lidí, kteří po celý život byli spíše pasivní a spoléhali na druhé. Zároveň se ale takový senior nechá velmi lehce ovlivnit. (Kopecká, 2011)
- Obranná strategie – obecně známý odmítavý postoj ke stáří a změnám jím způsobeným. Taková senioři se nemohou s touto situací smířit. Odmítá pomoc druhých a nejsou ani schopni ji přijmout. Bojí se být v penzi, bojí se, že se stanou závislými. Objevuje se u dříve aktivních lidí, žijících především pro svou práci. (Malíková, 2010)
- Nepřátelská strategie (strategie hostility) – senior je nepřátelský vůči druhým lidem i vůči všemu. Je se vším nespokojený - „vše je špatně“, objevují se tendence svalovat vinu na druhé, agrese, zlost a obviňování. Senior vyhledává konflikty a nerozumí si s lidmi, především s mladými. Takový typ se vyskytuje u lidí, kteří ve svém životě nebyli příliš úspěšní a tímto způsobem hledají viníky za své neúspěchy a prohry.
- Sebenenávist – oproti předchozí strategii tuto senioři obviňují sami sebe. Svoji nenávist a zlobu obrací proti vlastní osobě. Na svůj dosavadní život nahlíží pohrdavě a častým tématem a podle nich jediným východiskem je smrt. Cítí se osaměle. Tento typ se vyskytuje u lidí, kteří neměli uspokojivé vztahy s rodiči, partnerem, v zaměstnání. Ztratili chuť „do života“. (Langmeier, a další, 2006)

1.5 Příprava na stáří

Každý jednou budeme starý. V mládí si tento fakt spousta z nás neuvědomuje, možná také proto, že na „to“ zkrátka „nemáme čas“, možná proto, že z něj máme strach. Avšak právě příprava na něj nás může obav alespoň částečně zbavit. Stáří nemusí být jen etapou plnou negativních změn a stresujících situací. Ano, v průběhu stárnutí dochází k jistým změnám a k poklesu našich schopností, kterým je třeba se přizpůsobit, ale stáří si člověk může v rámci možností užít, těšit se z něj, může se i něčemu novému přiučit. Záleží jen na každém z nás, jak se na tuto etapu života připravíme a jak jí využijeme. Příprava na stáří tak může výrazně ovlivnit kvalitu našeho života v tomto období.

Příprava na stáří lze chápat jako celoživotní proces a zahrnuje přípravu ve všech oblastech života. Důležitá je ekonomická příprava, udržení si co možná nejvíce pevných sociálních vztahů ale také vytvoření programu pro volný čas, kterého po odchodu do důchodu bude výrazně více. (Dvořáčková, 2012)

Zpravidla se rozlišují tři formy přípravy na stáří:

- Dlouhodobá příprava – celoživotní. Začíná již od dětství a měla by být součástí všech vzdělávacích a výchovných programů, tedy i rodiny. Rodiče a prarodiče poskytují dítěti praktické informace o tom, jak se ke starým lidem chovat, případně jak o něj pečovat. Rodiče by měli dětem předávat pozitivní vzorce chování vůči starým lidem a děti by se měli také podílet na péči o seniora. Především v období dospívání by si měl člověk uvědomit celoživotní odpovědnost za svůj život ve všech jeho etapách, tedy i v té poslední, ve stáří. (Haškovcová, 2010)
- Střednědobá příprava – nejpozději v období středního věku, kdy je člověk ještě ekonomicky aktivní, by měl začít stáří vnímat jako nedílnou součást života a začít tak s cílenou přípravou na něj. Nastává období, kdy bychom se měli zaměřit na podporu vlastního zdraví, člověk by si měl osvojit zásady zdravého životního stylu a co možná nejvíce eliminovat škodlivé vlivy a návyky, protože všechny tyto faktory výrazně ovlivní kvalitu života ve stáří. Je důležité rozvíjet a upevňovat rodinné i přátelské vztahy. (Haškovcová, 2010) Nedílnou součástí přípravy je i finanční a ekonomické zabezpečení z vlastních zdrojů.
- Krátkodobá příprava – týká se období tří až pěti let před odchodem do důchodu. Mělo by se jednat především o praktickou přípravu v oblasti bydlení. Jedná se o úpravy bytu a domácnosti s ohledem na potřeby starého člověka, zdali je pro něj prostředí, ve

kterém jedince žije bezpečně a zdali bude i v budoucnu v jeho silách udržovat chod domácnosti. Smyslem této přípravy je to, aby byl člověk ve svém přirozeném prostředí schopen fungovat co nejdéle. (Mlýnková, 2011) Nezanedbatelnou součástí krátkodobé přípravy na stáří je i vytvoření programu pro volný čas, protože aktivita je prevencí ztráty soběstačnosti a sociální izolace. „*Jakákoliv aktivita ať už sociální, psychická nebo fyzická dává životu ve stáří smysl a naplnění.*“ (Zavázalová a další, 2001, s. 79)

2. Změny ve stáří

V procesu stárnutí dochází k řadě nevyhnutelných involučních změn v oblasti tělesné (biologické), psychické i sociální. Tyto oblasti jsou vzájemně propojené a úzce spolu souvisejí.

2.1 Tělesné změny

Ve stáří prochází tělo a orgány řadou změn.

Jedná se o nepřehlédnutelné změny vzhledu (především u starých a velmi starých seniorů), změny nazývané se fenotyp stáří, tedy projevy, kterými se staří lidé odlišují od mladých. Jedná se o změny na kůži (vrásky a stařecké skvrny), změny se nevyhýbají ani vlasům, nehtům a chlupům a také pohybovém ústrojí. Protože vlivem degenerativních změn kloubů dochází k úbytku svalové hmoty a síly, jsou nápadné změny postoje a chůze seniora. Tělesná výška se snižuje a tělesná hmotnost naopak zvyšuje. Biologické změny však neznamenají jen ty „na první pohled“ viditelné, ale také významné involuční změny v oblasti smyslového vnímání (zhoršení zraku, sluchu, klesá chuť, hmat i čich). Změnami prochází také kardiovaskulární systém a dýchací systém, což se projeví při větší fyzické námaze nebo stresu.

Změny se bohužel nevyhýbají ani nervové soustavě člověka. Objevuje se snížení tzv. psychomotorického tempa a prodlužují se reakce na různé podněty. Seniori obvykle potřebují delší čas na přijetí a zpracování informace. Objevují se problémy s motorikou, stabilitou a udržením rovnováhy. U mnoha seniorů se také setkáváme s poruchami spánku, což bývá častým problémem vyššího věku. Senior má často pocit nevyspání, kvalita spánku není tak vysoká, často se budí, většinou ve dne spí a v noci bdí. (Mlýnková, 2011)

Všechny tyto změny mají samozřejmě vliv na chování a psychickou pohodu člověka.

2.2 Psychické změny

Změny psychiky jsou opět determinovány biologickými změnami a osobností jedince. Psychický stav seniora úzce souvisí se změnami tělesnými a sociálními a u každého člověka se tedy objevují nerovnoměrně a individuálně. Rostoucí tělesné změny, jako například ztrátu mobility, senior logicky prožívá velice intenzivně a negativně, což se projeví na jeho celkovém psychickém stavu. Může se objevit emoční labilita – střídání nálad, přecitlivělost, plačtivost, úzkost, strach až deprese. Proměny emocionalita a citového prožívání nemusí být ale vždy nápadné a není pravidlem, že jsou vždy negativní. U vitálních a zdravých seniorů se emoční nestabilita a labilita objevovat nemusí.

S rostoucím věkem obecně dochází k různým strukturálním i funkčním změnám mozku. Tyto změny mají za následek především pokles a zpomalení kognitivních funkcí – psychické děje a operace jako je paměť, vnímání, pozornost, myšlení, představitost. Senior mívá problémy se zapamatováním a vybavením si nových informací, a nestačí zpracovávat všechny potřebné informace. S vyšším věkem se také postupně mění psychomotorické tempo člověka, a proto potřebuje ke zvládnutí běžných denních činností více času. (Klevetová, a další, 2008)

Ve stáří se mnohdy bohužel negativně prohlubují a zvýrazňují povahové vlastnosti a osobnostní projevy člověka. Jedná se o projevy, které člověk ve středním věku dokázal tlumit a korigovat. Například přílišná šetřivost se ve stáří může změnit až v lakomost, uzavřenost v úplné samotářství apod. (Šimíčková-Čížková, a další, 2008)

Duševní stav seniora je současně ovlivňován sociálními faktory. Dochází ke zhoršení a zpomalení schopnosti adaptace na různé náročné a nové situace. Mnoho seniorů má zažitý svůj stereotyp a každá náhlá změna v jejich životě (úmrť partnera, hospitalizace, stěhování apod.) pro ně přináší obrovské riziko a často tak vede ke zhoršení jejich zdravotního stavu.

Psychické změny a jejich projevy však nemusí být vždy zákonitě negativní. Šimíčková-Čížková a další ve své knize uvádějí, že někteří autoři charakterizují typické vlastnosti seniorů např. vztahovačnost, náladovost, svéhlavost, popudlivost ale také naopak umírněnost, obezřetnost, klid a rozvahu. Existují také psychické změny tzv. vzestupné povahy – trpělivost, zvýšená tolerance k druhým, přátelskost apod. Problematické chování však také může být příčinou duševní choroby a je potřeba od sebe odlišit problematické chování, které je

způsobeno změnami ve stáří, od možných duševních chorob. (Šimíčková-Čížková, a další, 2008)

2.3 Sociální změny

Malíková ve své publikaci uvádí nepříznivé ale i pozitivní sociální aspekty, kterými je stárnutí a stáří významně ovlivněno.

Nepříznivé sociální aspekty:

- odchod do důchodu
- omezení sociální integrace
- generační osamělost
- finanční obtíže a celková změna ekonomické situace
- sociální izolace
- vliv ageismu¹
- změna životního stylu, odchod dětí z domu, narození vnoučat
- stěhování, změna bydlení případně stěhování do domova pro seniory

Pozitivní sociální aspekty:

- funkční rodina
- ekonomická příprava na stáří
- příprava na vyplnění volného času
- možnost uspokojení potřeb

Jak již uvádím v kapitole Sociální stáří - hlavní a zásadní změnou v životě stárnoucího člověka je odchod do starobního důchodu a s ním také spojená změna ekonomické situace. Standard, na který byl dříve v době ekonomické aktivity zvyklý, se touto situací mění a senior je mnohdy nucen se omezovat, což vede k poklesu jeho životní úrovně a často také negativnímu dopadu na jeho psychiku.

¹ Ageismus – stereotypizace a diskriminace lidí na základě jejich stáří. „Staří lidé mohou být znevýhodněni v přístupu k zaměstnání, k přístupu ke zdravotní, sociálním a jiným službám, v míře respektu, který mají v rodině či na veřejnosti. Staří lidé se stávají obětmi obecně rozšířených předsudků, jež spojují vyšší věk s negativními charakteristikami.“ (Matoušek, 2003, s. 22)

2.3.1 Sociální izolace a osamělost

„Sociální izolace představuje ztrátu kontaktů s prostředím, ve kterém člověk žije.“ (Zavázalová a další, 2001, s. 45) Důvodem pro vyčlenění se ze společnosti jsou biologické a tělesné změny, zdravotní stav, snížená mobilita a úbytek fyzických sil, které seniora limitují žít plnohodnotný společenský život a brání mu v udržování nebo navazování nových sociálních kontaktů. Protože se v dnešní době pěstuje kult mládí a krásy, tělesné změny související se stářím jako je šedivění vlasů, změna postavy, vrásky, to vše „vidí“ i ostatní a senior se tak mnohdy i dobrovolně z těchto důvodů straní společnosti nebo naopak okolí se snaží vyhýbat jemu. (Pichaud, a další, 1998)

Sociální izolací jsou ohroženi nejen senioři žijící sami, kteří neudržují kontakty s rodinou a přáteli, ale v sociální izolaci se může ocitnout i manželský pár seniorů, pokud žije sám a nedostává se mu dostatečných kontaktů s okolím. (Zavázalová, a další, 2001)

Také umístěním do institucionální péče může být zejména méně pohyblivý nebo jinak limitovaný senior například trpící demencí ohrožen sociální izolací. Není výjimkou, že tito lidé mnohdy zůstávají jen na lůžku, uvěznění mezi čtyřmi stěnami svého pokoje a tím ztrácejí kontakt s okolím. (Vágnerová, 2007).

3. Potřeby seniorů

Potřeba je chápána jako strádání, deficit, nedostatek něčeho, co našemu organismu chybí, něčeho nezbytného. Uspokojení takovýchto potřeb vede ke zvýšení spokojenosti a zlepšení našeho stavu, naopak nemožnost uspokojovat potřeby vede k frustraci, a při dlouhodobém neuspokojování potřeby nastupuje deprivace. Starý člověk potřebuje uspokojovat všechny své potřeby stejně jako kdokoliv jiný. U starých lidí je schopnost uspokojovat své každodenní potřeby omezena následkem poklesu funkčních schopností a soběstačnosti, tato omezení pak vedou ke snížení kvality jejich života.

Stejně jako v kterékoli jiné vývojové etapě má i starý člověk potřebu být „nějak užitečný“, potřebný a uznávaný. V mladším věku tuto potřebu uspokojuje především ve svém zaměstnání a pracovním procesu a také v rodině (péče o děti, domácnost apod). Následkem odchodu do důchodu (odchod ze zaměstnání) a například osamostatněním dospělých dětí a jejich odchodem je uspokojení takovéto potřeby omezené. „Po odchodu dětí mohou přechodně pociťovat prázdnotu, někdy dokonce i ztrátu životního smyslu.“ (Vágnerová, 2007, s. 274). Potřeby seniorů se tedy liší ve způsobu jejich naplňování a uspokojování než

v potřebách jako takových. Pichaud a Thareauová poukazují na to, že nejsou důležité jen potřeby fyziologické ale také potřeby psychologické - jako je pocit bezpečí, udržování vztahů, nezávislost a smysl života. (Pichaud, a další, 1998) Potřeby člověka jsou individuální a v průběhu života se různě mění jak v čase, tak ve vztahu k prostředí, v němž žije.

Ve vyšším věku dochází k přehodnocování, mění se hierarchie potřeb a do popředí se dostávají potřeby jako je zdraví, klid, bezpečí a spokojenost. Větší důraz je kladen na základní fyziologické potřeby a z psychosociálních potřeb jsou to potřeby bezpečí – jak ekonomického, tak fyzického i psychického, dále potřeba jistoty, lásky, sounáležitosti a pospolitosti. Zároveň Pichaud a Thareauová upozorňují na to, že *„potřebou se nerozumí pouze něco, co člověku chybí, ale také hlavně to, k čemu člověk skrze ni směřuje.“* (Pichaud a další, 1998, s. 36) Potřeba je tedy chápána jako síla a motivační činitel, jako „hnací motor“, který člověka posunuje k určité činnosti, jednání a chování. Ve chvíli, kdy prožíváme nedostatek ale i nadbytek něčeho, vede nás to k určitému jednání, které směřuje k uspokojení potřeby a tedy i k naší psychické i fyzické pohodě. *„Jestliže si člověk již nedokáže realizovat z různých důvodů některé z těchto potřeb, je úkolem okolí (rodina, profesionální péče), aby mu s naplněním těchto potřeb pomohlo. Jejich realizaci nejčastěji zajišťuje sociální práce.“* (Dvořáčková, 2012, s. 41)

3.1 Maslowova pyramida potřeb

Lidskými potřebami se zabývalo již mnoho autorů a vznikla celá řada škál, členění a teorií na toto téma. Nejznámější a nejužívanější je členění potřeb podle představitele humanistické psychologie amerického psychologa Abrahama Harolda Maslowa tzv. Maslowova pyramida potřeb. Základní lidské potřeby shrnul do pěti úrovní a hierarchicky je podle jejich důležitosti seřadil a znázornil ve tvaru pyramidy. Potřeby člení na nižší a vyšší potřeby přičemž nižší potřeby jsou ty fyziologické - základní, zajišťující fyziologické přežití jedince, vyšší potřeby zajišťují rozvoj osobnosti a duševní pohodu. Obecně platí, že alespoň částečné uspokojení nižších - základních potřeb je nutné pro uspokojení potřeb vyšších. Jak ale dokládají někteří autoři, naplnění vyšších potřeb může člověku napomoci v náročných životních situacích, ve kterých je možnost uspokojení nižších potřeb omezena. Sám Maslow později svou teorii modifikoval a charakterizoval hodnoty základní, uspokojitelné – D-hodnoty (deficientní) a hodnoty růstu, bytí – B-hodnoty (being), přičemž naplnění růstových potřeb vede k ještě větší touze po rozvoji a aktivitě. (Čevela, a další, 2012)

Uspokojitelné potřeby považujeme za samozřejmost a nepotřebujeme je dále rozšiřovat, oproti tomu růstové potřeby se nikdy zcela nenaplní, a protože náš život obohacují a rozvíjejí, jejich potřeba stále stoupá. (Dvořáčková, 2012)

První stupeň pyramidy tvoří základní tělesné a fyziologické potřeby, tedy základní potřeby lidského organismu, přičemž jejich neuspokojení se odráží na celkovém stavu jedince. Tyto potřeby jsou tzv. uspokojitelné, a proto dále nenarůstají. Mezi tyto potřeby řadíme:

- potřebu dýchání, potřeba kyslíku
- potřebu regulace tělesné teploty
- potřeba tělesné integrity
- potřeba vody
- potřeba spánku
- potřeba přijímání potravy, jídla
- potřeba vylučování a vyměšování
- potřeba pohlavního styku
- potřeba fyzické aktivity (Malíková, 2010)

V seniorském věku některé fyziologické potřeby ustupují do pozadí. Jedná se především o sexuální potřeby, potřebu hygieny a úpravu zevnějšku, ale také mnohdy i nebezpečnou sníženou potřebu příjmu tekutin. Do popředí naopak vystupuje potřeba spánku a odpočinku, potřeba vyprazdňování, potřeba jídla, tepla a pohodlí. Záleží ale vždy na zdravotním a celkovém stavu jednotlivce. (Mlýnková, 2011)

Druhý stupeň pyramidy tvoří potřeby bezpečí a jistoty, které vznikají ve chvíli, kdy jsou uspokojeny základní tělesné potřeby. Jedná se o potřeby jedince vyvarovat se nebezpečí či ohrožení. Mezi tyto potřeby lze zařadit:

- jistotu zaměstnání
- jistotu příjmu a přístupu ke zdrojům
- fyzickou bezpečnost
- morální a fyziologickou jistotu
- jistotu rodiny
- jistotu zdraví

Třetí stupeň nastává po uspokojení fyziologických potřeb a potřeby bezpečí. Zahrnuje sociální, též společenské potřeby skládající se z citových vztahů. Jedná se o potřeby přátelství a kontaktu s druhými lidmi, potřebu sounáležitosti a sociální integrace, potřebu milovat a být milován. Zahrnují:

- potřebu přátelství
- potřebu partnerského vztahu
- potřebu mít rodinu

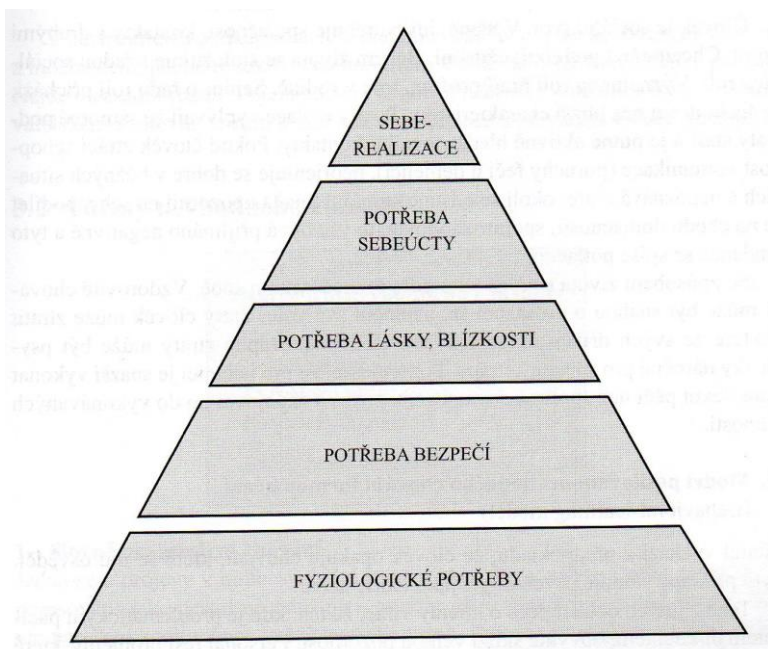
V případě, že tyto potřeby nejsou uspokojeny, pociťuje člověk osamělost a sociální úzkost. (Malíková, 2010)

Čtvrtá úroveň charakterizuje potřebu uznání a sebeúcty, znamenající potřebu respektu, uznání a ocenění ze strany okolí, a potřebu orientovanou na sebe sama tj. sebeúcta, sebepřijetí a seberespekt. Uspokojení těchto potřeb vede ke zvýšení pocitu sebedůvěry, sebepojetí a prestiže.

Potřeba seberealizace představuje poslední stupeň - vrchol pyramidy a je hodnocena jako nejvyšší. Člověk potřebuje realizovat sám sebe, svůj vlastní potenciál, talent a dovednosti a snaží se být tím nejlepším.

Maslow také hovoří o pojmu sebetranscendence, která je jakousi pomyslnou nadstavbou nad pěti úrovněmi. Někdy se také označuje jako duchovní potřeby. Jedná se o zkoumání a rozvíjení vlastních vrcholných zážitků, tedy silných okamžiků prožitků lásky, krásy, nebo dobroty. (Malíková, 2010)

Obrázek číslo 1: Maslowova hierarchie potřeb

Zdroj: Martina Venglářová, *Problematické situace v péči o seniory*, 2007

4. Sociálně vztahové sítě

Člověk je společenská bytost a ke svému životu potřebuje „mít vztah“. Když nahlédneme do Maslowovy pyramidy potřeb, zjistíme, že se jedná o třetí úroveň potřeb, tedy potřeby tzv. *sociální nebo společenské*, jako je láska, přijetí, potřeba spolupatříčnosti a sounáležitosti, potřeba kontaktu s okolím. Od okamžiku narození se stáváme sociální bytostí. Již od dětství si člověk vytváří řadu sociálních sítí a vztahů, přijímá určité sociální role a vstupuje a vystupuje z různých sociálních skupin a systémů, ve kterých nějakým způsobem působí. Ve chvíli, kdy se mění sociální role člověka, mění se obvykle i sociální síť. Vztahy a sociální sítě člověka se tak se v průběhu života neustále mění, některé zanikají, jiné naopak vznikají a některé si člověk udržuje po celý život. S postupujícím věkem a možná také s postupující moudrostí si začínáme více a více takovýchto pevných vztahů vážit.

4.1 Význam sociální sítě v lidském životě

Sociální síť je sociologický pojem označující soubor sociálních vztahů mezi jednotlivými prvky sítě (jedinci), kteří se vzájemně ovlivňují. Pokud hovoříme o sociální síti, hovoříme o lidech, kteří jsou spolu určitým způsobem nějak spjati. Člověk se již rodí do malé, a pro jedince základní sociální skupiny – rodiny a vyrůstá ve společenství dalších lidí, v další sociální skupině – škole, mezi kamarády a spolužáky a v dospělosti mezi spolupracovníky a

kolegy. Sociální síť jedince je tedy nejen rodina, ale také třída, pracovní tým, sousedi nebo přátelé. Naše působení (v práci i soukromí) se vždy odehrává v nějakých sociálních sítích, přičemž základem těchto sítí je vždy vztah, zahrnující sociální komunikaci a sociální interakci. (Křivohlavý, 1998)

Křivohlavý hovoří také o významu sociální sítě v lidském životě jako o podstatné pomoci a podpoře v náročných životních situacích. Člověk si ve svém životě projde řadou radostných ale i těžkých životních situací a chvil, od jednoduchých přes náročnější, až po obtížně a těžce zvládnutelné. K zvládnutí takové situace je někdy potřeba „záchranné sítě“, tedy pomoci a podpory druhého člověka, ať už ve větší či menší míře. Sociální síť se tedy pro jedince stává také oporou – člověk se může na další členy skupiny spolehnout, mohou mu poskytnout emocionální podporu a pomoc, ve chvílích, kdy je to třeba. (Křivohlavý, 1998)

4.2 Sociálně vztahová síť v životě seniora

Jak již píše výše - člověk je bytost společenská a to platí v každém věku, ve stáří nevyjímaje. To, že je člověk starý ještě neznamená, že nepotřebuje nebo nechce udržovat kontakt s druhými lidmi, s okolím, se společností. Každý potřebujeme někoho, s kým bychom mohli sdílet své radosti a strasti, někoho, kdo je nám v těžkých chvílích oporou, někoho, na koho se můžeme spolehnout. Dobře fungující a pevné vztahy seniora s rodinou a přáteli jsou zárukou prevence sociální izolace a mohou být také základním kamenem k překonání náročných situací, které ke stáří nevyhnutelně patří. Nemoc nebo úmrtí životního partnera, zhoršení zdravotního stavu a s tím spojená ztráta soběstačnosti, stěhování do instituce apod. jsou situace, které člověk těžko překonává sám.

Sociální síť má svůj specifický význam v každé fázi života. Mladí dospělí snadno navazují větší množství různých vztahů s cílem získat potřebné zkušenosti a znalosti. V období střední dospělosti postupně ubývá potřeba navazování a vytváření hlubších vztahů, avšak pokud jsou takové vztahy uspokojivé, zvyšuje se jejich stabilita. V období stáří člověk potřebuje dostatek sociálních podnětů, zároveň však potřebuje i své soukromí. Proto senior preferuje kontakty především se známými lidmi a to z důvodu pocitu jistoty a také proto, že tyto kontakty pro něj nejsou takovou zátěží, protože ví, co od nich může očekávat. Takové potřeby uspokojuje především rodina, blízcí přátelé a okruh známých, přičemž okruh takových lidí se vlivem postupujícího stáří stále zužuje a člověk se pak může cítit osamělý. Starší lidé si také více uvědomují potřebu generační pospolitosti a solidarity, začínají vnímat fakt, že mladším lidem již nerozumí, nestačí jejich tempu a jejich cíle a zájmy jsou mnohdy

diametrálně odlišné. Mezi lidmi stejné generace může člověk najít pocit sebejistoty, sounáležitosti, vzájemného porozumění a pochopení problémů, které se stáří a nejen s ním souvisejí. (Vágnerová, 2007)

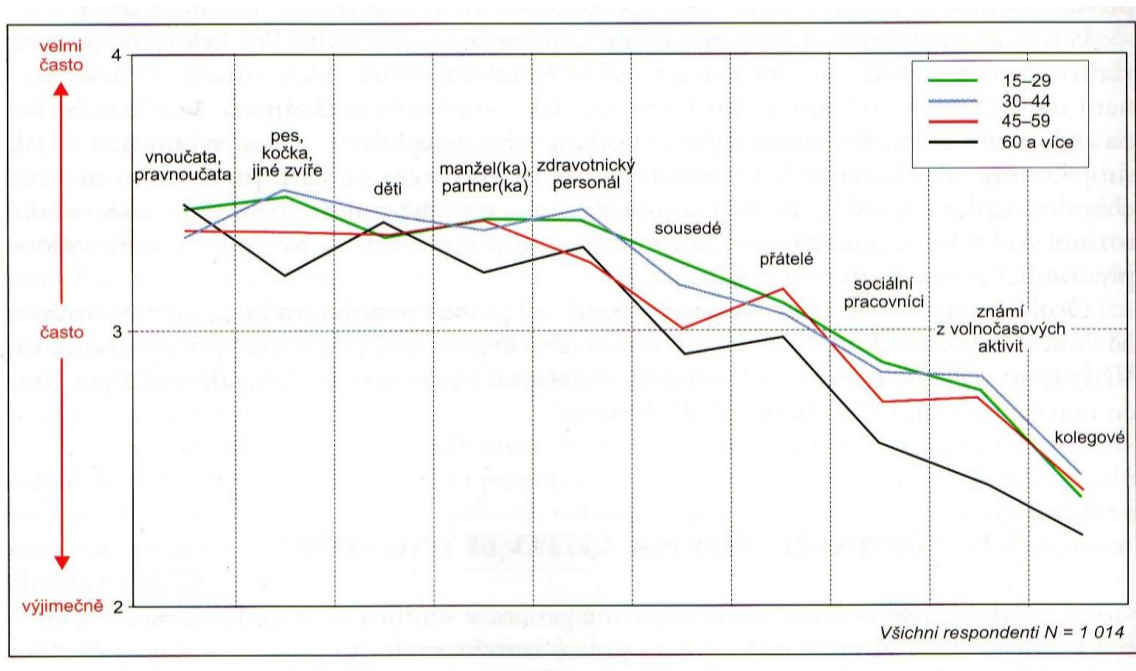
Vágnerová dále uvádí, že senioři své stáří prožívají v rámci těchto sociálních skupin:

- rodina – nejvýznamnější a nejdůležitější sociální skupina, která zahrnuje soužití s partnerem, ale také kontakty s dětmi, vnoučaty nebo sourozenci
- přátelé, sousedi nebo lidé, se kterými senioři sdílejí nějaké aktivity
- společenství obyvatel určité instituce nebo rezidence, v jehož rámci senior s ostatními obyvateli sdílí určitý prostor (teritorium) a styl života, a proto si i zde může vytvořit i hlubší vztahy (Vágnerová, 2007)

Petr Sak a Karolína Kolesárová se ve svém empirickém výzkumu zabývají životním stylem a s ním spojeným sociálním polem současné generace seniorů, přičemž životní styl, životní pole a osobnost člověka jsou v dynamické rovnováze. Změna životního stylu nastává ukončením pracovní aktivity, která byla do této chvíle jednou z hlavních náplní života jedince. Některé prvky vyplývající z pracovní aktivity a profesní pozice tedy z jeho dosavadního sociálního prostoru mizí. Tato situace seniorovi může přinést osvobození a ulehčení, ale také naopak pocit zbytečnosti a nepotřebnosti, sociální frustraci, izolaci až marginalizaci. (Sak, Kolesárová, 2012)

Výzkum se zabývá tím, kdo a v jaké míře se vyskytuje v sociálním poli seniora a jaký má pro něj význam. Ve smyslu frekvence kontaktu jsou dle seniorů na prvních příčkách vnoučata, poté děti, dále zdravotnický personál, následuje manžel/partner a dále zvíře. „Z hlediska významu pro seniory jsou nejvýznamnějšími prvky sociálního pole děti, vnoučata, manžel/ka, zdravotnický personál, přátelé, zvíře“ (Sak, Kolesárová, 2012, s. 101)

Obrázek číslo 2: Výskyt jednotlivých prvků v sociálním poli seniora

Zdroj: Sak, Kolesárová, *Sociologie stáří a seniorů*, 2012, s. 100

5. Rodina jako základní sociálně vztahová síť

Rodina je pro každého z nás důležitou a významnou životní složkou. Je to právě tato sociální síť a její členové, kteří dítě předávají to nejpodstatnější, bez čeho se v dospělosti neobejde – sociální dovednosti. Vůbec první sociální skupina, se kterou se dítě setkává, je právě rodina, která předurčuje a formuje jeho osobní vývoj, vztahy k jiným sociálním skupinám, zprostředkovává vzorce chování, předává rodinné tradice a ovlivňuje tak celý jeho další vývoj a působení ve společnosti. Fungující rodina by jedinci měla poskytnout zázemí, pocit jistoty, bezpečí, lásky, pomoc a podporu ve všech oblastech života. Rodina je tedy nepostradatelnou institucí nejen pro dítě ale i pro dospělého člověka a její vliv na něj je opravdu zásadní jak v první fázi jeho života, kdy v rodině vyrůstá, ale také v období, kdy rodinu opouští, zakládá svou vlastní a dále i v poslední fázi života – ve stáří.

Existuje mnoho definic rodiny z mnoha různých pohledů vědeckých disciplín. Aleš Sekot definuje rodinu jako soubor lidí navzájem spjatých pokrevními svazky, příbuzenstvím, manželstvím nebo adopcí, jehož funkcí je zabezpečení biologického a materiálního přežívání jedince a jeho citového a rozumového vývoje v procesu socializace. (Sekot, 2004)

„Rodina je forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti.“ (Jandourek, 1999 in Vrtišková, 2010, s. 106)

5.1 Vývoj rodinné vztahové sítě

Jana Mlýnková charakterizuje jednotlivé vývojové fáze rodiny podle Evelyn Duvallové od uzavření manželství, přes narození a dospívání dětí až po stárnoucí rodinu. Jedná se o tento osmistupňový model vývoje rodiny:

- Manželství
- Příchod dětí do rodiny
- Rodina s dětmi předškolního věku
- Rodina s dětmi školního věku
- Rodina s dětmi adolescentního věku
- Rodina s dětmi, které odchází
- Rodina ve středním a starším věku
- Stárnoucí rodina (Mlýnková, 2011)

Manželství

Soužití bezdětných partnerů. V této fázi si dvojice stanovuje vlastní pravidla pro vzájemné soužití a prohlubují a specifikují se jejich partnerské role. Sňatkem se slučují dvě rodinné tradice. Matoušek hovoří o vlivu orientační rodiny na rodinu prokreační. Orientační rodina tzn. ta, do které se jedinec narodí a ve které vyrůstá, má velký vliv na rodinu prokreační tzn. ta, kterou jedinec sám zakládá. Naučené vzorce chování a rodičovské vzory se promítají do partnerského soužití i výchovy budoucích dětí, přičemž nerozhoduje vzor jako takový, ale spíše to, jak jedinec s těmito vzorci nakládá. (Matoušek, 1997)

Příchod dětí do rodiny

Období velkých změn ve všech oblastech života. Manželé především přijímají novou sociální roli – roli rodiče. Dochází ke změně životního stylu a manželé začínají přehodnocovat dosavadní žebříček hodnot. Příchod dítěte je také velkou zkouškou jejich vzájemného vztahu. Matoušek poukazuje na to, že období po narození prvního nebo druhého dítěte může být současně také obdobím první manželské krize. (Matoušek, 1997)

Rodina s dětmi předškolního věku

Převládá výchova a péče o děti. Rodina má v tomto období již zažitá stereotypy.

Rodina s dětmi školního věku

V tomto období dítě přijímá roli žáka. Převažuje výchova a vzdělávání dítěte nejen ze strany rodičů, ale i nově vytvořených sociálních skupin. Dítě se učí zodpovědnosti a povinnostem spojených se školou a přijímá nové autority.

Rodina s dětmi adolescentního věku

Období přípravy na dospělost. Dítě se začíná osamostatňovat a oddělovat od primární rodiny a začíná se více zapojovat do společnosti dalších sociálních skupin, začíná vytvářet vztahy s osobami opačného pohlaví a dospívající nalézá vlastní identitu. Nastává příprava na vlastní, samostatný život a budoucí povolání.

Rodina s dětmi, které odchází

Období, kdy si mladí dospělí začínají vytvářet vlastní domov a rodinu a dosahují stabilnějšího profesního postavení.

Rodina ve středním a starším věku

Fáze označována také jako období prázdného hnízda. Dochází ke změně ve složení rodiny a manželé (rodiče) přijímají roli prarodiče. Osamělí rodiče začínají řešit a hodnotit dosavadní život a problém dalšího směřování manželství. Mění se jejich životní styl, je třeba si najít nový cíl a zvolit si nový způsob, jak vyplnit svůj volný čas.

Stárnoucí rodina

Zahrnuje manžele již v seniorském věku, kteří se adaptují životnímu stylu, roli a společenskému statusu důchodce. (Mlýnková, 2011)

5.2 Rodina a senior

Pro starého člověka je dobře fungující rodina zárukou psychického, fyzického i hmotného zázemí a to především v případě poklesu jeho soběstačnosti. (Zavázalová, a další, 2001) Také senior sám může být pro rodinu přínosem a obohatit tak život jejích členů. Příslušníci starší generace jsou nositeli tradice a emočních vazeb, předávají mladším generacím své životní zkušenosti, mladší generace se učí úctě ke starším lidem a získávají vzor toho, jak se o seniora v rodině postarat. Prarodiče se mohou podílet na výchově a péči o vnoučata, a naopak vnoučata mohou prarodičům osvětlit mnohé z „nového, moderního“ světa, například z oblasti moderních technologií. (Mlýnková, 2011)

Podle Matouška je společenská pozice seniorů často jen okrajová protože naše kultura pěstuje kult mládí a dětství. Starý člověk se ale může uplatnit jako pomocník předchozích generací své rodiny. (Matoušek, 1997)

5.3 Manželství seniorů

Partner/manžel je v období stáří možná nejdůležitějším faktorem pro spokojený život. Starší lidé si díky dlouholetému společnému soužití uvědomují, jaký význam pro ně partner má. Vztah mezi manželi již bývá stabilní a také spokojenost v manželství je silnější z důvodu omezení jejich sociálních kontaktů. Jeden pro druhého představují jistotu sociálního kontaktu a zázemí, protože odchodem do důchodu se zprerthaly mnohé sociální vazby a přátelství, sociální pole seniora se tak výrazně zúžilo především na partnera a rodinu.

Díky společně prožitým událostem a zkušenostem se u starších párů nevyskytují partnerské problémy v takové míře, jako například ve středním věku. Oba se vzájemně velice dobře znají, vědí, co jeden od druhého mohou očekávat a tím se snižuje počet negativních emocí a interakcí, zkrátka, oba partneři se spolu již „naučili“ žít, vzájemně se tolerovat, respektovat a ochotněji přijímat kompromisy. (Vágnerová, 2007) Samozřejmě občas mohou nastat neshody, ty však vysoce převládne pocit vzájemné užitečnosti a potřebnosti. (Pondělíčková-Mašlová, 1986)

Důležitým aspektem manželského soužití starých lidí je intimita projevující se ve stáří jinak než v předchozích letech. U starších párů se nejedná tolik o sexualitu jako takovou, ale do popředí se dostává potřeba mít někoho na blízku a těšit se ze společných chvil. Přítomnost partnera uspokojuje potřebu jistoty a bezpečí. (Vágnerová, 2007). Haškovcová hovoří o tom, že zralá manželství ocení především krásu a prožitek všednosti (pohlazení, vlídný úsměv). Obyčejné, pro mladší generace mnohdy nedůležité, běžné činnosti a aktivity, které manželé dělají s láskou jeden pro druhého. „*Pěkný prožitek všednosti se opírá o životem získanou toleranci. Prakticky přináší umění vyslechnout, povzbudit, být na blízku.*“ (Haškovcová, 2010, s. 158)

„*A tak spokojenost s manželským partnerem bývá po šedesátce největší a obavy z jeho ztráty úmrtím nejtěžší*“ ((Pondělíčková-Mašlová, 1986, s. 156)

Právě úmrtí životního partnera je pro člověka jednou z nejhorších a nejtěžších událostí v životě. U pozůstalého může nastat tzv. emocionální izolace. I přes to, že je člověk obklopen rodinou a přáteli postrádá důvěrný vztah s osobou, která celý život uspokojovala jeho

emocionální potřeby. S partnerem si vybudovali velice intimní a úzký vztah založený na důvěře a porozumění, jeden pro druhého byl zdrojem opory, a teď „najednou“, prostě není. (Výrost, a další, 2008). Pozůstalý prožívá pocit nesmírné bolesti, nenahraditelné ztráty, prázdnoty a samoty. Vyrovnání se s úmrtím partnera je náročný dlouhodobý proces avšak většina pozůstalých se s takovou ztrátou později smíří a naučí se s ní žít. Pro některé je ale ztráta tak velká a hluboká, že se s ní nesmíří nikdy. (Pichaud, a další, 1998). Psychická a emocionální zátěž vyplývající ze ztráty partnera někdy může zapříčinit i radikální zhoršení zdravotního stavu pozůstalého nebo dokonce urychlit jeho vlastní úmrtí. (Mlýnková, 2011)

6. Senior v rezidenčním zařízení

V případě, kdy rodina již není schopna poskytnout seniorovi potřebnou komplexní péči a život v jeho přirozeném prostředí je pro něj z různých důvodů nemožný, nastává další psychicky náročná, možná nejnáročnější situace v jeho životě – odchod do institucionální péče. Umístěním do domova pro seniory se starý člověk najednou ocitá na neznámém místě mezi neznámými lidmi, musí se přizpůsobit novým podmínkám a pravidlům, novému životnímu stylu. Senior nástupem do rezidenčního zařízení opouští svůj dosavadní životní prostor, svůj domov a jeho sociální pole se náhle redukuje především na prostor rezidence a jeho prvky - tedy ostatní obyvatelé a pracovníky zařízení.

Ostatní obyvatelé, s nimiž je starý člověk v kontaktu se nyní stávají jeho referenční skupinou i sociálním zázemím. I když vazby mezi nimi nejsou nijak hluboké, spíše naopak povrchnější, jsou součástí života v instituci a mnohdy každodenní kontakt s nimi může seniora obohacovat a navzájem si jeho obyvatelé mohou život v instituci zpříjemnit. (Vágnerová, 2007)

Pro snadnější začlenění a adaptaci na nové prostředí má velký význam to, zda má senior možnost se na odchod do institucionálního zařízení dlouhodobě připravovat a především to, zda se tak rozhodl dobrovolně nebo nedobrovolně. Adaptace probíhá v několika fázích a na její průběh má velký vliv již zmíněné dobrovolné nebo nedobrovolné umístění. V každém případě vždy na tento fakt musí brát zřetel především zaměstnanci zařízení, kteří si musí uvědomit, že se jedná o výraznou životní změnu a měli by seniorovi poskytovat potřebnou podporu a pomoc při překonávání tohoto náročného období. Právě pracovníci a zaměstnanci zařízení se pro seniora stávají těmi, se kterými senior komunikuje nejvíce, sděluje jim své pocity, emoce. (Pichaud, a další, 1998)

6.1 Domov pro seniory

Zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách definuje Domovy pro seniory jako celoroční pobytovou službu sociální péče pro osoby, které mají sníženou soběstačnost především z důvodu svého věku, jejichž stav a situace jim již nadále neumožní žít ve svém přirozeném prostředí a vzhledem ke své neschopnosti se o sebe postarat vyžadující pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Domovy pro seniory zajišťují a poskytují svým klientům komplexní péči ve formě ubytování, stravování, pomoci při osobní hygieně, pomoci při péči o vlastní osobu, pomoci při zvládnání běžných denních činností. K podpoře a rozvoji dovedností a schopností poskytují Domovy pro seniory sociálně terapeutické činnosti, dále aktivizační činnosti zahrnující volnočasové a zájmové aktivity. Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím je nedílnou součástí komplexní péče v pobytové sociální službě. Pracovníci o klienty pečují tak, aby u nich nevznikla sociální izolace, jsou nápomocni ve zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a to především s rodinou klienta, ale i s jeho přáteli a s ostatními obyvateli domova pro seniory. (Zákon č. 108/ 2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů)

6.2 Multidisciplinární tým

Pracovníci rezidenčního zařízení tvoří tzv. multidisciplinární tým, který je složený z různých profesních oborů. V domově pro seniory jsou to zejména zdravotníci, sociálně aktivizační pracovníci, pracovníci v přímé péči, ale také zaměstnanci provozu jako jsou například pracovník úklidu, kuchyně, recepční a další zaměstnanci, se kterými jsou senioři žijící v takové instituci také denně v kontaktu. Tito lidé tvoří od nástupu seniora do rezidence značnou část jeho sociálního pole.

Pracovníci přímé obslužné péče poskytují zejména ošetrovatelskou péči, která je stěžejní částí péče především u částečně nebo úplně nesoběstačných klientů. Taková péče je zaměřena obzvláště na základní biologické potřeby klienta. Řadíme mezi ně především zajištění a příjem potravy a tekutin, pomoc a podporu při komplexní hygienické péči, pomoc při oblékání, pomoc při manipulaci s kompenzačními pomůckami a další pomoc a podpora soběstačnosti při nácviu denních činností klienta. Mezi další činnosti pracovníků přímé péče lze zařadit také realizování volnočasových aktivit. (Malíková, 2010)

Sociální pracovník v tomto typu zařízení stále ještě nemá jasně vymezenou roli. Jedná se o širokou škálu činností, které sociální pracovník v rezidenci vykonává, jako je

administrativní práce (vedení dokumentace, kontakt s úřady, zajišťuje důchodovou a pozůstalostní agendu, spravuje a eviduje žádosti o umístění klienta apod.), dále provádí sociální šetření v místě bydliště potenciálního klienta, spolupracuje s jeho rodinou, zajišťuje veškeré kroky při příjmu klienta do rezidence, aktivně se podílí na individuálním plánování a revizi individuálních plánů, zajišťuje různorodé aktivizační a zájmové činnosti, kulturní a společenské programy a v neposlední řadě poskytuje psychosociální pomoc a podporu klientům. I přes to, že role sociálního pracovníka není jasně definována, jeho činnost má v rezidenčním zařízení nezastupitelný význam. (Matoušek, a další, 2010)

„Základem sociální práce se starými lidmi je práce se vztahem a důvěrou, vytvoření pocitu bezpečí a jistoty, které patří k nejzákladnějším potřebám starých lidí. Sociální pracovník bývá v mnoha případech jediným prostředníkem kontaktu seniora s vnějším světem, skrz něhož může vyjádřit svoji vůli, s jeho podporou se může rozhodovat a udržet si kontrolu nad svým životem.“ (Matoušek a kol. 2010, s. 164)

Další důležitou osobou v sociálním poli seniora žijícího v rezidenci je klíčový/osobní pracovník, kterého si podle zákona může klient sám vybrat již při nástupu do rezidence. Nový klient ale ještě zcela všechny pracovníky nezná a je pro něj obtížné odhadnout, který pracovník by pro něj byl vhodný. Z tohoto důvodu bývá zpravidla novému klientovi pracovník přidělen koordinátorem a to po dobu adaptačního procesu. Po adaptaci si pak klient může za svého klíčového pracovníka zvolit jiného pracovníka, zpravidla ale většinou souhlasí s pracovníkem, kterého měl doposud. (Malíková, 2010) Klíčový pracovník bývá většinou vybírán z řad pracovníků přímé péče, avšak z vlastní praxe vím, že při velkém počtu klientů může být klíčovým pracovníkem zvolen nebo vybrán i sociálně aktivizační pracovník. Klíčový pracovník dohlíží na život seniora v zařízení a zodpovídá za samotný průběh péče. Vypracovává individuální plán péče a dohlíží na jeho dodržování, to vše za spolupráce samotného klienta, se kterým konzultuje jeho problémy, potřeby a pomáhá mu při definování jeho cílů. (Matoušek, 2003)

Klíčový pracovník může být také klientovým tzv. důvěrníkem. Důvěrník je osoba, na kterou se senior může obrátit se svými problémy a starostmi, svěřuje se mu se vším, co ho trápí, ale také těší. Jedná se o vztah založený na naprosté důvěře a je ideální, pokud si právě klíčový pracovník takovou důvěru získá a zastává tak tedy i roli důvěrníka, díky níž se zefektivňuje i individuální plánování a jeho plnění. Pokud klíčový pracovník není klientovým důvěrníkem, může jím být i kterýkoliv jiný pracovník (kuchařka, uklízečka, fyzioterapeut,

ergoterapeut a jiní), zkrátka někdo, komu klient zcela důvěřuje a nachází v něm oporu a pochopení. (Malíková, 2010)

7. Senior a informační a komunikační technologie

Mladí lidé se v dnešním světě již bez moderních technologií zkrátka neobejdou. Troufám si říci, že každý z nás vlastní alespoň tzv. „chytrý“ mobilní telefon, počítač, notebook nebo tablet. Používáme je především ke komunikaci, k rychlému získání informací, pro zábavu a relax. Jak jsou na tom ale starší generace, které vyrůstaly a celý život žily bez těchto informačních a komunikačních technologií (ICT)? Jelikož ve své práci hodnotím sociálně vztahové sítě u seniorů, zajímá mě, zda senioři v rezidenci využívají těchto technologií a jejich možností ke kontaktu se svou rodinou a blízkými, protože v některých případech mohou být jediným nástrojem k tomu, jak se svými blízkými a přáteli komunikovat a udržet vztah. Proto věnuji tuto kapitolu právě problematice počítačové gramotnosti seniorů.

Čevela a kol. hovoří o významu informačních a komunikačních technologií pro seniory. Informační a komunikační technologie zajišťují jistotu kontaktu, spojení s okolním světem, jsou prostředkem vzdělávání a seberealizace. Neznalost a nedostupnost těchto technologií může mít za následek především diskriminaci na trhu práce a narušení mezigenerační sounáležitosti - může narušovat vztah mezi prarodiči a vnoučaty, to může vést až k sociální exkluzi a marginalizaci seniora. Naopak využívání a znalost ICT přináší mnoho pozitivních aspektů:

- posiluje soběstačnost a schopnost seniora žít v domácím prostředí
- usnadňuje kontakt a komunikaci se službami a úřady
- umožňuje formu tísňové péče
- přispívá ke vzdělávání a informování o dění ve světě
- pomáhají překonat osamocení
- GPS lokátory umožňují sledování a nalézání bloudících seniorů se syndromem demence
- lidem v odlehlých lokalitách umožňují rychlý přístup k informacím
- v rozumné míře mohou kvalitně vyplnit volný čas (Čevela a kol., 2012)

Sak a Kolesárová se zabývají samotným přínosem internetu pro život. Z jejich výzkumu vyplývá, že počítač a internet jsou přínosem pro všechny věkové skupiny, avšak tento přínos se odvíjí od potřeb a sociální pozice uživatelů. Mladí lidé většinou využívají internet při

hledání zaměstnání, uplatnění na trhu práce, díky internetu překonávají pocit osamocení, prožívají citové uspokojení a nalézají zde pocit sounáležitosti, naopak senioři internet oceňují jako možnost pro získávání informací o světě, společnosti a vzdělávání. Rozdílnost mezi mladšími a staršími uživateli ICT tkví v tzv. sociabilitě, tedy schopnosti a dovednosti vstupovat do vztahů ve společnosti. Mladší generace vyrůstající již od útlého dětství s počítačem a internetem si takové vztahy zčásti vytváří řekněme v kybersvětě, virtuálním prostoru a není pro ně tedy problémem nadále takto vztahy také udržovat, díky digitální sociabilitě jsou jistým způsobem vybaveni pro prožívání aktivit na internetu. Starší generace si tyto vztahy vytvářela v „normálním“ přirozeném světě a proto možnost internetu pro citové uspokojení a pro překonání osamocení tolik neoceňují.

Z výzkumu je dále patrné to, že senioři nejčastěji využívají internet ke komunikaci, a to především formou elektronické pošty, dále také k telefonování pomocí Skype a chatování. Prostřednictvím internetu také určité procento seniorů komunikuje s úřady. Dále je mezi staršími lidmi užívající internet rozšířené obecně vyhledávání informací na internetu a četba elektronických novin a časopisů. V posledních letech začínají senioři internet využívat také k aktivitám usnadňující život, a to v oblasti nakupování (nakupování přes internet) nebo elektronického bankovníctví. (Sak, Kolesárová, 2012)

Mezi nejčastější důvody, proč senioři nepoužívají internet, je celková počítačová negramotnost, tedy schopnosti a dovednosti zaměřené na ovládnutí a využívání počítače v životě. Velkou roli zde hraje také nedostatek informací a znalostí o možnostech internetu a v neposlední řadě také technické a ekonomické příčiny. (Sak, Kolesárová, 2012)

8. Šetření sociální vztahové sítě u seniorů žijících v domově pro seniory

Samotného šetření se zúčastnilo celkem 20 respondentů, z toho 10 žen a 10 mužů, přičemž v jednom případě se jedná o manželský pár.

8.1 Cíle výzkumného šetření

Cílem šetření bylo zjistit, jakou vztahovou síť mají klienti Domova pro seniory Zahradní Město se zaměřením na vztahovou síť rodinnou, vztahovou síť s personálem a pracovníky zařízení a vztahovou síť s ostatními obyvateli Domova pro seniory. V souvislosti s udržením, upevněním nebo rozšířením vztahových sítí mne dále zajímalo, jaký vztah mají obyvatelé Domova pro seniory Zahradní Město k moderním informačním technologiím a zdali je využívají ke komunikaci a kontaktu se svou rodinou, blízkými a přáteli.

8.2 Metody, metodika a úkoly šetření

Pro sběr dat jsem zvolila metodu kvalitativního strukturovaného rozhovoru. Rozhovory probíhaly v budově Domova pro seniory Zahradní Město v Praze 10, který poskytuje dvě pobytové sociální služby a to: domov pro seniory a domov se zvláštním režimem. Prostřednictvím těchto služeb jsou klienti podporováni v prožívání plnohodnotného života a zároveň jsou jim nabízeny a poskytovány služby péče, aktivizační služby a fakultativní služby. Cílem domova je vytvářet podmínky pro zachování soběstačnosti, podporovat seniory v běžném a důstojném způsobu života, podporovat společenské začlenění seniorů i mimo domov, pomáhat seniorům využívat dostupné služby pro veřejnost v okolí a podporovat seniory při udržování dosavadních společenských kontaktů. Domov pro seniory svým klientům také nabízí širokou škálu zájmových a aktivizačních činností. Každý den probíhá na všech stanicích pravidelný dopolední aktivizační program, který je zaměřený především na kondiční cvičení vsedě a trénování paměti. V odpoledních hodinách jsou na programu různé zájmové kluby, jako je například Klub šikovných rukou, Jóga, Hrátky s pamětí, Klub poezie, Sportovní klub, společenská hra Bingo, zpívání nebo keramika. Domov pro seniory dále také pořádá kulturní a společenské akce a programy v jídelně (koncerty, divadelní představení, Kavárnu s hudbou, nebo tematicky zaměřené akce jako je masopust, čarodějnice, oslava MDŽ, Vánoční koncert, „Letem světem“.)

Úkoly

1. Úkolem je pomocí strukturovaného rozhovoru zjistit rodinnou síť respondentů. Jaká je frekvence návštěv rodinných příslušníků, kvalita vztahů mezi nimi, jakou formou respondent udržuje vztahy s rodinou.

2. Úkolem je pomocí strukturovaného rozhovoru získat informace o vztahu klientů Domova pro seniory Zahradní Město k moderním informačním technologiím a to ve vztahu k jejich sociální síti

3. Pomocí strukturovaného rozhovoru získat informace o vztahové síti s přáteli

4. Pomocí strukturovaného rozhovoru získat informace o vztahové síti s a s ostatními obyvateli Domova pro seniory Zahradní Město, tedy s ostatními klienty, pracovníky a zaměstnanci Domova pro seniory Zahradní Město.

5. Provést výzkumné šetření

8.3 Získaná data, výsledky šetření a jejich interpretace

Vzhledem k tomu, že jsem v Domově pro seniory Zahradní Město měla možnost dva roky pracovat na částečný úvazek jako aktivizační pracovník, má volba pro výběr zařízení a respondentů byla jasná. K získání informací jsem zvolila kvalitativní výzkum realizovaný formou rozhovorů. K autentickému zaznamenání dat jsem používala diktafon v mobilním telefonu. Realizace šetření byla provedena návštěvami jednotlivých respondentů přímo na jejich pokojích. Při návštěvách jsem respondentům sdělila téma mé bakalářské práce, zeptala jsem se, zda souhlasí s poskytnutím rozhovoru, všechny respondenty jsem ujistila, že rozhovory budou anonymní a také jsem si od všech zúčastněných vyžádala ústní souhlas nahrání rozhovoru.

Pro zjištění vztahové sítě seniorů jsem zvolila strukturovaný rozhovor, v němž jsou uvedeny tyto jednotlivé okruhy šetření:

1. Rodinná síť: děti a vnoučata
2. Vztah seniorů k moderním informačním a komunikačním technologiím – ve vztahu k jeho sociální síti
3. Nepříbuzenské vztahy: Vztahy s přáteli a ostatními klienty Domova pro seniory Zahradní Město
4. Vztahová síť s personálem a zaměstnanci Domova pro seniory Zahradní Město

Získané odpovědi jsem mezi sebou následně porovnávala a ke každé otázce jsem vytvořila kategorie různých variant, které jsou rozděleny podle počtu respondentů nebo podle počtu nejčastějších výpovědí respondentů na tutéž otázku. Většinu získaných informací jsem pak následně zanesla také do grafu.

Seznámení s respondenty

Jak jsem již výše uvedla, šetření se zúčastnilo celkem 20 respondentů. Jednotlivé respondenty jsem označila zkratkou R1 až R19 + 20 (manželský pár).

R1: „*Jsem ročník 1932, v prosinci mi bude 83 let. V listopadu to budou dva roky, co jsem tady. Mám jednu dceru Danušku, děti nemají, oni jsou šťastný i takhle a my jim do toho s manželem nikdy nemluvili, takže vnoučata nemám.*“

R2: „*Mně bude letos v listopadu 90 a v Domově pro seniory bydlím už 10 let. Mám syna, ten je inženýrem a dceru, ta prodává na Zahradním Městě boty. Mám dvě vnoučata, dříve jsem bydlel u vnučky, vnuk žije daleko. Taky mám pravnuka.*“

R3: „*Je mi 85 a jsem tady asi 1 rok a dva měsíce, utíká to... Vnoučata mám, ale od té doby, co jsem tady, jsem je neviděl.*“

R4: „*Ted' v květnu mi bude 90. V Domově jsem 8 let. Mám dvě děti – kluka a holku. Vnoučata mám tři – Katka, Vašek a Míša, byly čtyři, ale Jiříček zemřel. A taky mám pět pravnoučat, z toho jsou to dvojčata.*“

R5: „*Je mi 92 let. V Domově žiju už pátým rokem. Měl jsem dvě děti, ale mám už jen syna, dcera před třemi lety zemřela. Z vnoučat jsou to čtyři děvčata a jeden chlapec, takže 5 vnoučat. Pravnoučat mám 9 a desáté je na cestě.*“

R6: „*Je mi už 93 let. Žiju tady 2 roky. Děti nemám žádné a víte proč? Provdala jsem se a s manželem jsme si řekli, že počkáme půl roku, protože jsme měli dostat byt. Ale během té doby mého manžela zatkli a dostal doživotní žalář - on nebyl ve straně a někde se s někým bavil, někdo ho slyšel a zřejmě ho udal. Nakonec ho pustili za třináct let, a protože jsme nebyli zrovna nejmladší, když jsme se brali - mně bylo asi 28 a manželovi o 5 let víc, na děti to pak už nebylo. Manžel nikdy nikomu nic neudělal, byl to moc hodný člověk, jen protože nebyl ve straně, to takhle dopadlo, já na něj ale celou dobu čekala a pak jsme spolu dožili až do jeho smrti. Mám ale od sestry její dceru – neteř, ta se o mě stará a chodí za mnou.*“

R7: „*Mně je 78 let, bydlím tady 6 let. Mám dva kluky – Davida a Roberta. Mám vnučku, moc se nestýkáme, synové bydlí na Rozvadově - na Německých hranicích.*“

R8: „ Jsem ročník 1929, v dubnu to budou 2 roky, co jsem tady. Nemám děti. Mám „jako“ vnoučata - od neteře.“

R9: „ Jsem narozena 1926, v Domově bydlím 1 rok. Mám dva syny, vnoučata mám čtyři, každý syn má dvě děti, a pravnoučata taky čtyři, tři holky a jednoho kluka.“

R10: „ Je mi 92 let, a už tady budu sedmým rokem. Měla jsem dvě holky, ale jedna zemřela. Mám taky čtyři vnoučata a čtyři pravnoučata a dělají mi radost.“

R11: „ Je mi pětadevadesát a bydlím tady už 15 let. Manželka byla rozvedená a děti jsme neměli, ale vyženil jsem syna, kterému je už sedmdesát let a má jednu dceru, takže mám jednu vnučku. Syna jsem celý život bral jako vlastního.“

R12: „ Já jsem ročník 27 a za čtrnáct dní mi bude 88 let. V Domově žiju 1 rok. Mám 1 syna, vnuka a vnučku. Pravnoučata mám dvě – obě holky.“

R13: „ Je mi rovných 70 let. Žiju tady 1 rok, nejdřív jsem byl v LDN v Motole a pak jsem přešel sem. Mám syna a dceru. Mám čtyři vnoučata a pravnoučata nemám, ještě nejsem tak starej.“

R14: „Je mi 91 a jsem tady jeden rok a půl. Mám tři děti – holky, dvě jsou dvojčata. Vnoučat mám pět – tři kluky a dvě holky a taky mám dva pravnuky.“

R15: „ Mám 88 roků a zde bydlím také rok a půl. Nemám děti ani vnoučata, nikoho, jsem úplně sama, nemám ani sourozence, měla jsem sestru, ta zemřela jako miminko. Vdaná jsem byla, ale děti jsme mít nemohli, nějak to nešlo, to víte, ž bych děti i vnoučata měla ráda... Jsem vyučená kadeřnice.“

R16: „Je mi 73 let a bydlím tady krátce – 3 měsíce. Mám dvě děti – dceru a syna, ten má dvě děti.“

R17: „ Nedávno jsem oslavil 85. narozeniny. Žiju zde 4 roky. Mám jednu dceru, dvě vnoučata – kluka a holku a dvě pravnoučata, taky kluka a holku.“

R18: „V únoru mi bylo 85. V lednu to byl rok, co jsem se sem přestěhovala. Mám syna, ten je svobodný, narozený 1956 a dceru, je narozena 1959. Od dcery mám tři vnučky – ročníky 1982, 1984 a 1997a pravnoučku Dominiku, ta se narodila 2009, teď půjde do školy.“

R19 + 20: „ Jsme spolu 57 let. Mně je 84 let a manželovi bylo 89. Přestěhovali jsme se sem před dvěma lety. Máme dva kluky (1953 a 1958). Vnoučata máme taky dvě – kluky a pět pravnoučat – holky čtyřčata, a kluka.“

Na základě výše interpretovaných výpovědí jsem pro lepší přehlednost a orientaci vytvořila následující tabulku (Tabulka č. 1). Ta představuje respondenty, pohlaví, věk, délku pobytu v rezidenci, počet dětí, vnoučat, případně pravnoučat ale také jiné osoby, jako jsou ostatní příbuzní nebo přátelé a známí se kterými je senior nějakým způsobem v kontaktu.

Tabulka č. 1: Údaje o respondentech

Respondenti	pohlaví	věk	Délka pobytu v rezidenci	Děti	Vnoučata	Pravnoučata	Ostatní
R1	Žena	82	1 a ½ roku	1	-	-	zeť
R2	muž	89	10 let	2	2	1	sestra
R3	muž	84	1 rok	2	2	-	
R4	žena	89	8 let	2	3	5	
R5	muž	92	5 let	1	5	9	
R6	žena	93	2 roky	-	-	-	neteř
R7	muž	78	6 let	2	1	-	
R8	žena	86	2 roky	-	-	-	neteř, bratranec, švagrová
R9	žena	89	1 rok	2	4	4	
R10	žena	92	7 let	1	4	4	
R11	muž	95	15 let	1 (nevlastní)	1	-	
R12	muž	87	1 rok	1	2	2	bratr
R13	muž	70	1 rok	2	4	-	manželka
R14	žena	91	1 a ½ roku	3	5	2	
R15	žena	88	1 a ½ roku	-	-	-	kamarádka
R16	muž	73	3 měsíce	2	2	-	
R17	muž	85	4 roky	1	2	2	sestra, synovec
R18	žena	85	1 a ¼ roku	2	3	1	
R19 + 20	manželé	84/89	2 roky	2	2	5	

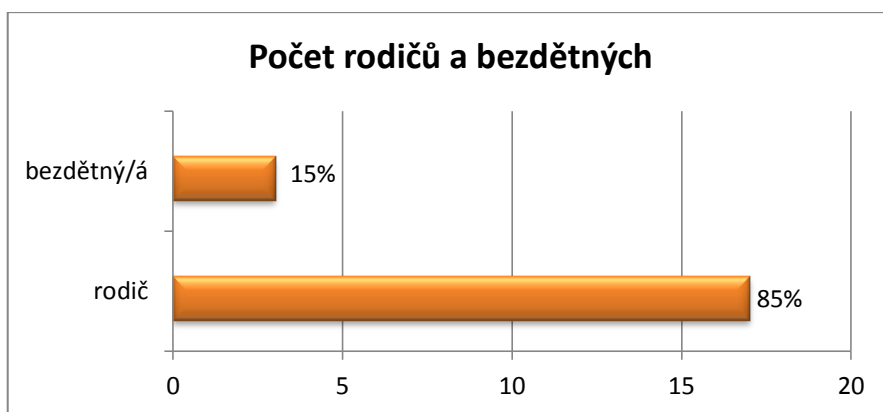
Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

Tabulka č. 2: Průměrný věk respondentů

	ženy	muži	Celkem
Průměrný věk	87,9 let	84,2 let	86,05 let

Zdroj: vlastní zpracování

Graf číslo 1:

Zdroj: vlastní zpracování na základě rozhovoru

Tento graf znázorňuje, kolik seniorů má alespoň jedno dítě a kolik respondentů je bezdětných. Celkem 17 (85%) dotazovaných je rodičem, z nichž ale 2 respondenti nemají vnoučata. Zajímavé je, že skupinu bezdětných tvoří jen ženy – 3 respondentky (15%), které tedy nemají ani žádná vnoučata. Z této skupiny má R6 a R8 alespoň vzdálenější příbuzné – neteře a bratrance, se kterými jsou v pravidelném kontaktu. R15 nemá vůbec žádnou rodinnou síť, proto jsem od ní odpovědi z okruhu otázek na téma Rodinná síť: děti a vnoučata nezískala. Celkově jsem se konkrétně na děti a vnoučata tedy dotazovala sedmnácti respondentů.

a) Okruh otázek na téma: Rodina a rodinná síť - děti, vnoučata, širší rodina a příbuzní

Mým cílem je zjistit, jak častá je frekvence návštěv dětí a vnoučat jednotlivých seniorů žijících v rezidenci a také jakou formou s nimi, popřípadě i se svojí širší rodinou respondenti udržují vztahy.

Pro zjištění těchto informací jsem respondentům položila tyto otázky:

1. Jak častá je frekvence návštěv Vašich dětí a vnoučat?
2. O čem/na jaké téma se svými dětmi/vnoučaty při návštěvě většinou hovoříte?

3. Komunikujete s Vaší rodinou jinak než osobně, jak?
4. Při jakých událostech se setkáváte s rodinou?
5. Jak byste zhodnotil/a vztahy s Vašimi dětmi/vnoučaty případně ostatními rodinnými členy a jste s nimi spokojen/a?

1. Jak častá je frekvence návštěv Vašich dětí a vnoučat?

R1: „Dcera za mnou chodí pravidelně každý pátek. Zeť mě navštěvuje tak jednou za čtvrt roku, když mu to vyjde.“

R2: „Dcera za mnou chodí každý týden ve středu, ale v podstatě přijde kdykoliv má volno. Syn žije mimo Prahu a navštěvuje mě asi jednou za měsíc, podle toho, jak mu to vyjde. Vnučka i s pravnukem mě navštěvuje 1 za 14 dní, dříve jsem u ní bydlel.“

R3: „Synové za mnou chodí hodně málo. Jeden syn nechodí vůbec, má svoji rodinu a já se mu do toho nepletu. Nemáme moc dobrý vztah, nemluví se mnou a já s ním taky ne. Druhý vždýcky dojíždí, jak potřebuju, chodí mi nakupovat, asi 1 za měsíc. Vnoučata jsem od té doby, co tu jsem neviděl.“

R4: „Dcera chodí každý týden, někdy když je třeba tak přiběhne víc. Vnučka chodí jednou za čtrnáct dní a vnuk přijde občas, když něco potřebuju, má to sem nejbliž a chodí nejmiň. Pravnoučata chodila hodně, když byla menší, teď mají hodně školy a kroužků, ale voláme si a posílají mi obrázky a dopisy.“

R5: „Většina rodiny žije v Luhačovicích, ale tady v Praze mám syna, vnuka a vnučku. Syn chodí často, chodí tak jednou za čtrnáct dní. Vnuk je řidič a tak je pořád někde, takže chodí méně často, asi tak 1 za dva měsíce, jak mu to vyjde.“

R6: -

R7: „Syn Robert za mnou chodí 1x za měsíc, syn David nechodí vůbec. Vnučka za mnou nechodí.“

R8: -

R9: „Synové chodí každý den, střídají se ještě se snachou, ale každý den tady někoho mám. Vnoučata tak často nechodí, vnuk je taky pořád v práci. Byli tu o Vánocích, přijdou o Velikonocích, tak 3x do roka se určitě vidíme.“

R10: „Dcera za mnou chodí podle možností, už je taky v důchodu a bydlí 160 km za Prahou, takže asi tak jednou za měsíc. Vnuk Martin chodí často, jednou za týden určitě. Další vnoučata žijou daleko, takže se vidíme třeba na oslavách.“

R11: „Nevlastní syn mě chodí navštěvovat méně - tak jednou za půl roku a vnučka vždy jednou za měsíc.“

R12: „Syn částečně pracuje v Holandsku, čtrnáct dní je v ČR a čtrnáct dní tam, takže když je tady, chodí jednou za týden. Vnuk přibližně jednou za čtrnáct dní a podle potřeby.“

R13: „Manželka za mnou chodí jednou za čtrnáct dní. Děti a vnoučata nechodí pravidelně. Syn s vnoučaty žije v Jablonci, takže když jede do Prahy, tak mě přijdou většinou navštívit společně asi tak jednou za čtvrt roku a dcera taky.“

R14: „Spíš chodím navštěvovat já je. My jsme pořád ve styku. Dcery (dvojčata) přijdou tak dvakrát za týden nebo jdeme společně na kafe. Dva vnuky a dceru mám v Americe, takže s těmi se vidím jen, když tam jedu (2x za rok – na Vánoce a v létě). S ostatními vnoučaty se scházím jednou za týden.“

R15: -

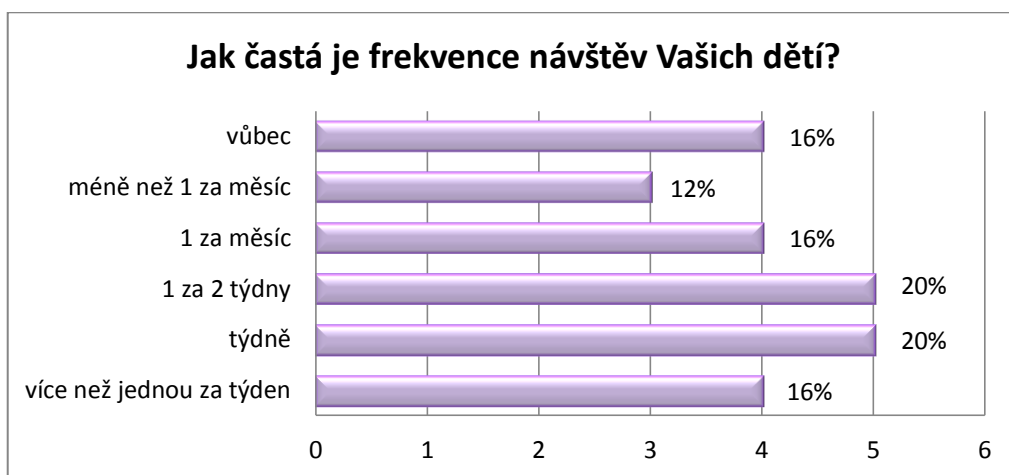
R16: „Dcera za mnou přijde jednou za týden. Vždycky mi nakoupí a přinese, co potřebuju. Syn žije mimo prahu a nemluvíme spolu, od té doby, co jsem tady, jsem ho neviděl, ani vnoučata.“

R17: „Dcera za mnou chodí každý týden. Vnoučata mají hodně práce a školy ale chodí většinou společně asi tak 1 za 14 dní ale hodně si voláme. Pravnoučata vídám občas, hlavně na Vánoce a narozeniny.“

R18: „Nechodí. Já jezdím každých 14 dní domů k dceři, takže všechny vidím tam, a se synem už dlouhou dobu neudržuji žádný vztah. Jen sem tam někdy vnučka Anežka přišla, když jsem třeba teď měla narozeniny. Druhá vnučka žije v Londýně, s tou se vidím tak 2x za rok.“

R19 + 20: „Jeden syn chodí 3x týdně, bydlí tady na Zahradním Městě, máváme si i do oken. Druhý syn žije v Českém Brodě a jezdí za námi občas. Jeden vnuk bydlí v Mladé Boleslavi, s tím se vidíme asi jednou za měsíc, když tam jedeme my. Druhý bydlí ve Strašnicích a navštěvuje nás často, kdy má volno nebo mu to vyjde, má doma čtyřčata, samé holky, tak toho mají se snachu taky hodně.“

Graf číslo 2:

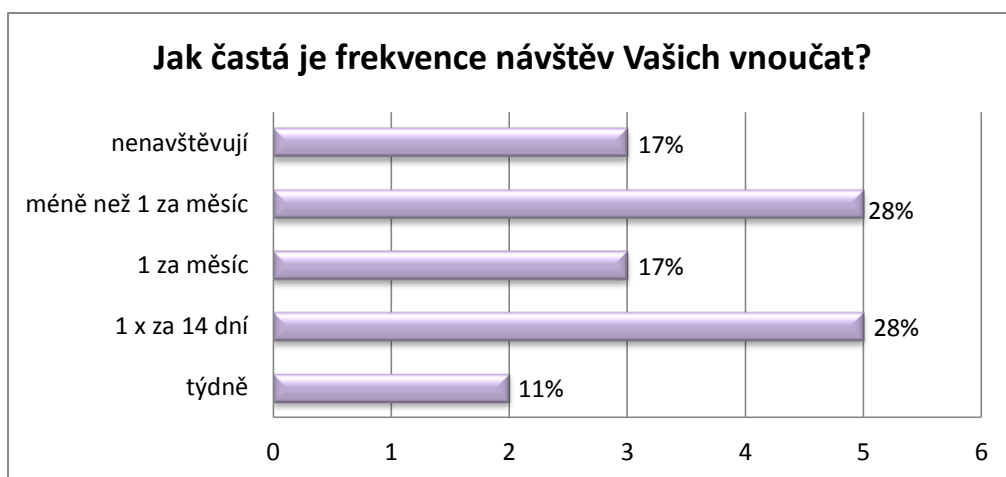

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

Tento graf znázorňuje frekvenci návštěv dětí respondentů. Vzhledem k tomu, že polovina dotazovaných má více jak jedno dítě, uvedli tedy dvě i více frekvencí návštěv, do grafu jsem je zanesla každou zvlášť.

Celkový počet dětí respondentů je 27. Z toho 4 potomci nenavštěvují nebo ještě nenavštívili své rodiče vůbec, přičemž ve všech čtyřech případech se jedná vždy o jednoho ze sourozenců, druhý svého rodiče navštěvuje pravidelně. 3 respondenti frekvenci návštěv jednoho ze svých dětí nevedli.

Graf číslo 3:

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

Tento graf znázorňuje též frekvenci návštěv ale se zaměřením na vnoučata seniorů žijících v rezidenci. Vzhledem k velkému celkovému, počtu vnoučat respondentů, jsou v grafu zaznamenány pouze ty návštěvy vnoučat, o kterých se respondenti konkrétně zmínili.

R1 nemá žádná vnoučata. Z výpovědí tedy vyplývá, že celkem 13 respondentů alespoň jedno z jejich vnoučat svého prarodiče navštěvuje. 3 respondenty vnoučata nenavštěvují vůbec, nebo je od doby pobytu v rezidenci ještě neviděli. Respondentky 14 a 18 uvedly dvě frekvence návštěv a v grafu je zaznamenána každá zvlášť v příslušné kategorii.

2. O čem/na jaké téma se svými dětmi/vnoučaty při návštěvě většinou hovoříte?

R1: *„Dcera se mě ptá, jak se mám, jestli je všechno v pořádku a jestli něco nepotřebuju. Máme se moc rádi, vždycky se na ní moc těším.“*

R2: *„Probereme všechno. Vždycky si jdeme sednout na kafe do bufetu, nebo se procházíme venku.“*

R3: *„Tak syn většinou přinese nákup a zas jede.“*

R4: *„Asi hlavně o všech z rodiny. O pravnoučatech, jak jim to jde ve škole a na kroužcích. Pak taky o zdraví. Dcera mě pořád kontroluje, jak se mám a jestli je všechno v pořádku.“*

R5: *„Syn mi hodně povídá o naší chalupě v Jižních Čechách. Všichni teď máme aktuální téma – pravnouče, co je na cestě, bude to už moje 10. pravnouče. Jinak samozřejmě i ostatní děti, jak jim to jde ve škole a v zaměstnání. Zajímají se, jak se mi daří, jak nám to jde s mojí přítelkyní.“*

R6: *„S neteří tak vzpomínáme na mládí, na mou sestru a další sourozence. Povídám jí, co je tady nového.“*

R7: *„Moc si nepovídáme. Syn vždycky přijede, pozdraví mě, dá mi nákup, řekne, že má moc práce a zase musí jet.“*

R8: *„S neteří si povídáme hodně o jejím vnukovi Tomáškově a pak tak různě všechno probereme. Bratranec, se kterým si telefonujeme, mi vypráví o statku a zvířatech. Je mu 80 a sám se o všechno stará. Tak se ho ptám, jak to zvládá a tak.“*

R9: *„Tak o všech z rodiny, jestli se jim daří a jsou zdraví. Synové se mě ptají jak mi je a jak se mám, jestli něco nepotřebuju, jsou hodní, mají o mě starost.“*

R10: *„Já hodně vyzvídám, potřebuju mít přehled. Vnuk, který za mnou chodí nejčastěji, mi vždycky všechno řekne. Jak se mají pravnoučata, co škola, práce.“*

R11: „Vnučka za mnou chodí častěji, takže mi vypráví, co dělá v práci, je učitelka. Je na mě hodná a vždycky přinese nějaký zákusek a kafe, posedíme, všechno probereme...“

R12: „Syna se ptám na práci a na Holandsku. Vnuka se vždycky ptám na ženu a pravnučky. A taky se zajímají, jak mi to jde tím počítačem a jestli něco nepotřebuju vysvětlit.“

R13: „Manželka se moc hezky stará, pořád mi nosí něco k jídlu, ptá se, jak mi je. Hodně vzpomínáme na mládí, když byly děti malé, na společný život.“

R14: „O všem. Nejvíce o rodině. Jak se kdo má, co se komu přihodilo, o škole, práci.“

R15: -

R16: „Dcera mi povídá hlavně o synovi, protože s tou on se baví. Takže aspoň vím, jak se mu asi daří. Jinak se zajímá o to, jak to tady zvládám, jak mi to tu jde a jestli tady se všemi vycházím.“

R17: „Dcera mi vždycky přinese nákup a zeptá se, jak se mám ale pak zase hned běží. S vnukem si povídáme o hudbě, on skládá muziku a hraje v kapele, ptám se ho taky na pravnučata. Vnučky se vždycky ptám na školu, je hodná, ptá se mě, jak to tady chodí, co je nového, jak se mám a jestli něco nepotřebuju.“

R18: „Různě. Probíráme úplně všechno. Zajímají se, co se za těch 14 dní stalo v domově, co jsem dělala, jaký byl program a tak různě. Vnučka letos bude maturovat tak se jí ptám hlavně na školu, dcery se taky ptám na práci.“

R19+20: „Nejčastěji se bavíme o dětech - vnuk nám hlavně vypráví o holkách (čtyřčatech) a o práci, jak se daří snaše a tak různě.“

Tuto otázku jsem položila také respondentkám 6 a 8 protože se jedná o členy rodiny, se kterými jsou v pravidelném osobním v kontaktu. Ze získaných informací je zřejmé, že nejčastějším tématem rozhovorů s dětmi/vnoučaty, případně dalšími rodinnými členy je právě rodina a s ní spojená témata jako je především zaměstnání dětí/vnoučat, škola a další zájmy rodinných příslušníků. 2 respondenti se svými blízkými nejčastěji vzpomínají na zážitky z mládí a minulost. R2 konkrétní téma nespecifikoval.

Konkrétně u 8 seniorů se rodinní příslušníci zajímají také o jejich celkový stav, potřeby, pocity a jeho činnost v rezidenci, což je pozitivní poznatek a rodinní příslušníci tak projevují vlastní zájem o svého příbuzného. U R3 a R7 můžeme již z odpovědí vyzorovat, že kvalita

návštěv není vysoká, většinou se jedná pouze o „donášku“ nákupu a k hlubšímu rozhovoru a příjemnému strávení společného času (v tomto případě se syny) zřejmě nedochází.

3. Komunikujete s Vaší rodinou jinak než osobně, jak?

R1: *„Dcera za mnou chodí pravidelně. Mobil a nic jiného nemám, takže hlavně formou návštěvy.“*

R2: *„Jednak když přijdou na návštěvu ale třeba dcera je teď nemocná, takže si denně voláme – mám tady na pokoji pevnou linku. Se synem si taky hlavně telefonujeme. Pak si taky dvakrát za týden telefonujeme se sestrou, která žije v domově pro seniory v Chocni a bude jí 92.“*

R3: *„Mám tady mobil, takže když něco potřebuju nebo se něco děje, voláme si. Syn mi volá každý týden, jestli něco nepotřebuju.“*

R4: *„ S dcerou si voláme každý večer. S vnoučaty a pravnoučaty si taky hlavně telefonujeme. Ten mobil je dobrá věc.“*

R5: *„ Hlavně telefonem. I s těmi, co žijí v Luhačovicích, si voláme jednou za týden. Ti mě byli navštívit asi 2x.“*

R6: *„Neteř za mnou chodí tak jednou, dvakrát za týden. Už je taky důchodkyně, tak jak jí to vyjde, ona má byt v Praze takže to má blízko. Bylo nás 5 - měla jsem 4 sourozence, ale všichni už zemřeli a vzdálenější příbuzenstvo žije na venkově, o těch nic nevím. Takže s neteří udržuji vztah formou návštěvy.“*

R7: *„Synové mi volají sem na místní pevnou linku.“*

R8: *„ Neteř Lenka mě chodí jednou týdně pravidelně navštěvovat a jinak vztahy udržujeme hlavně po telefonu. S mým bratrancem, tomu je 80 let a žije 180 km daleko, si často voláme a se švagrovou taky, bydlí v Českých Budějovicích.“*

R9: *„ Každý den tady někdo je. Takže především osobní setkání.“*

R10: *„ Telefonem. Hlavně s dcerou a vnoučaty, která bydlí za Prahou.“*

R11: *„ Telefonem.“*

R12: *„Převážně osobní setkání - s těmi, co žijí v Praze. Když něco potřebuju, tak zavolám. Ale třeba bratrovi skypuju až do Austrálie.“*

R13: *„ Mám mobil, takže si voláme“*

R14: „Především se scházíme, ale pro jistotu mám mobil, voláme si a domlouváme návštěvy a tak různě.“

R15: „, Nikoho nemám.“

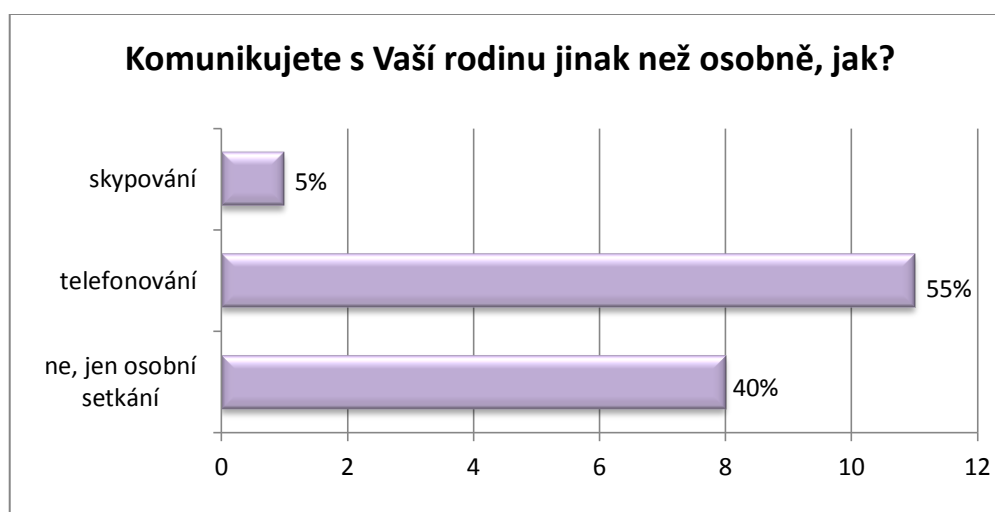
R16: „, Nijak, počkám, až za mnou někdo přijde, ale dcera říkala, že mi pořídí mobil.“

R17: „, Určitě návštěvy a pak mám taky mobil, volám hodně sestře a synovci, kteří žijí v Jindřichově Hradci. Když něco potřebuju, zavolám i dceři Zuzance.“

R18: „, Ne, občas mě přijdou navštívit sem, ale hlavně když jedu já k nim jednou za čtrnáct dní.“

R19 + 20: „, S těmi, se kterými se nevidáme tak často jako třeba se synem, který žije na Zahradním Městě, si převážně telefonujeme.“

Graf číslo 4:

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

R 15 nemá žádnou rodinnou síť, tudíž v grafu není zaznamenána. Respondent 12 uvedl rovnou dvě možnosti – osobní setkání a skypování. Protože jeho bratr žije v Austrálii, je to pro něj jediná možnost jak s ním komunikovat a do grafu jsem tedy zanesla každou možnost zvlášť. Z výsledků rozhovorů je tady patrné, že nejčastější jinou formou kontaktu, než je osobní setkání, je především telefonování. Celkem 8 respondentů není s rodinou v kontaktu jinak, než osobně.

4. Při jakých událostech se setkáváte s rodinou?

R1: „, Na Vánoce. Jezdím k dceři domů. Na moje narozeniny přijde dcera se zetěm za mnou sem.“

R2: „*Na Vánoce jezdím k dceři, tam jsou všichni i syn s vnukem, kterého jinak moc nevidám, i moje sestra.*“

R3: „*Na Vánoce za mnou přijel jenom první syn. Druhý vůbec, nemluvíme spolu.*“

R4: „*Nepotřebujeme k tomu události. Snaží se mě navštěvovat všichni, když tak si voláme a na Vánoce jezdím k dceři – tam se vidím se všema. Zatím jsem ani jedny Vánoce netrávila tady v Domově. K narozeninám mi taky přijdou popřát i pravnoučata.*“

R5: „*Dříve jsem na Vánoce jezdil domů, ale už nechci, nejlíp je mi tady, tady už to mám všechno okoukaný a tak za mnou jezdí hlavně ti Pražští. Samozřejmě se s nimi vidím i na narozeniny.*“

R6: „*S těmi, co žijí na venkově vůbec ne, ani nevím, jestli jsou ještě naživu. Neteř mě o Vánocích i na moje narozeniny navštíví.*“

R7: „*Na Vánoce za mnou syn přijede.*“

R8: „*O Vánocích za mnou přijede i bratranec a švagrová. Takže hlavně na Vánoce.*“

R9: „*Všechny jsem viděla o Vánocích, vnoučata i pravnoučata. Teď přijdou i na Velikonoce.*“

R10: „*Vidíme se hlavně na narozeninách, když někdo slaví, tak mě tam vnuk vždycky vezme.*“

R11: „*Na Vánoce a pak svátek i narozeniny.*“

R12: „*Hlavně o Vánocích a takové příležitosti jako jsou narozeniny a svátky.*“

R13: „*Všichni za mnou byli na Vánoce, na moje narozeniny za mnou přišla manželka a děti mi volají.*“

R14: „*Když se něco slaví tak vždycky, takže Vánoce, kdy jsem u dcery a slavíme na dvakrát, jednou tady, potom v Americe, narozeniny, svátky. Ale jak říkám, vidáme se skoro pořád.*“

R15: -

R16: „*Dřív jsem bydlel u dcery a vnuček takže jsme se vidali událost neudálost. Budu mít narozeniny tak to asi přijdou za mnou sem...*“

R17: „*Na Vánoce jezdím k dceři a vnučce, tam vždycky přijede i vnuk s ženou a pravnukem tak se s nimi vidím. Na narozeniny mě většinou navštíví tady.*“

R18: „*Když jsou narozeniny a svátek. Ale tím, že tam jezdím každých 14 dní, vždycky se to oslaví, když tam jsem. O Vánocích jsme taky samozřejmě pohromadě.*“

R19 + 20: „Nejvíce když jsou nějaký „kulatý“ narozeniny, to se sejde vždycky celá rodina v nějaké restauraci, nebo u někoho doma.“

Z rozhovorů s respondenty vyplynulo, že nejčastějšími událostmi, při kterých dochází k setkávání s rodinou, jsou svátky - Vánoce, Velikonoce a narozeniny ale v některých případech i jmeniny. Dvě respondentky uvedly, že k setkávání se svou rodinou nepotřebují žádnou událost a se všemi se snaží být v kontaktu více než „jen“ o Vánocích. Pozitivním poznáním je také to, že 8 respondentů tyto svátky slaví v kruhu své rodiny mimo rezidenci, nejčastěji tedy svátky tráví u svých dětí.

5. Jak byste hodnotil/a vztahy s Vašimi dětmi/vnoučaty, případně ostatními rodinnými členy a jste s nimi spokojen/a?

R1: „Vztahy máme „very okay“, moc pěkný. Zeť říká, že mě má rád a že by mě nejradši adoptoval - tchyni, to se nestává. Jsem s nimi spokojená, dcera je na mě hodná a zeť taky.“

R2: „Vztahy jsou dobré. Jsem spokojen.“

R3: „Vztahy máme tak půl na půl, s jedním synem to docela jde a s druhým nic moc, nemá čas a asi už mě odepsal, je to špatný. Ale vlastně jsem spokojený hlavně, když s nimi nemusím mluvit, nechtěl bych s nimi mít nějaký větší styk.“

R4: „Moc dobré vztahy, všechno je v pořádku a jsem s nimi spokojená. Vidám se s nimi často a nikdy jsme neměli nějaké rozepře.“

R5: „Vztahy jsou se všemi velmi dobré. Jsem s nimi spokojen, bez nejmenších problémů.“

R6: „Vztah máme jenom s tou neteří a je to hezký vztah. Jsem spokojená, ona se o mě stará a cokoliv potřebuju, tak zařídí.“

R7: „Myslím, že se syny vztahy moc dobré nemáme, chtěl bych se s nimi vídat víc.“

R8: „Dobrý, jsem spokojená, nehádáme se, nepereme se, jako vážně dobré vztahy.“ (s neteří)

R9: „Velice dobré a pěkné. Jsem s rodinou velice spokojená. My jsme vždycky drželi jako rodina při sobě, neznáme nějaké rozvody v rodině, nebo takové to vření, to u nás neexistuje.“

R10: „Řekla bych, že dobrý. Jsem spokojená.“

R11: „Se synem i s vnučkou máme dobrý vztah. Jsem spokojen, tak jak to je.“

R12: „Vztahy celkově hodnotím pozitivně a jsem s nimi spokojen.“

R13: „Ale jo, jsem spokojen, jsem rád, že za mnou chodí moje žena, vždycky mi přinese kafe a povídáme si, co je nového. Nemáme problém.“

R14: „Máme úplně normální vztahy, takže dobré a jsem samozřejmě spokojena.“

R15: -

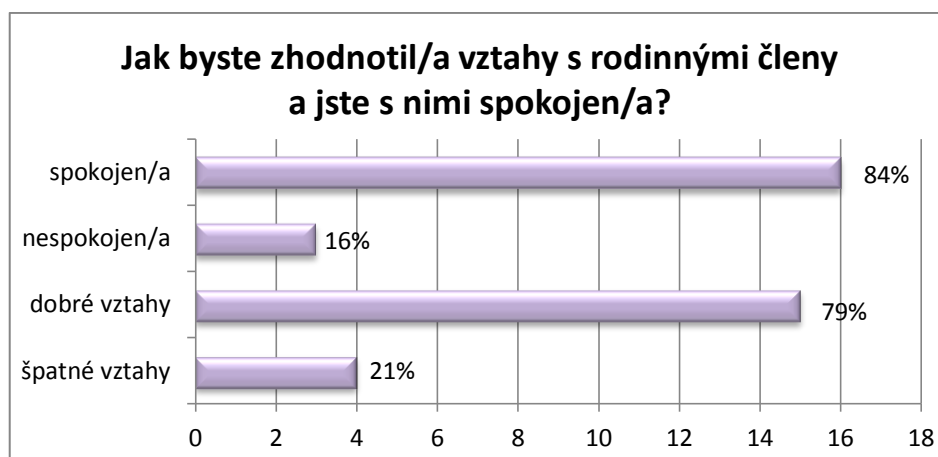
R16: „Nejvíc mě mrzí, že ne vycházíme se synem, vlastně nejsme vůbec v kontaktu, chtěl bych ho někdy vidět. S dcerou problém nemám, ale kvůli tomu synovi moc spokojený nejsem, přál bych si, aby za mnou někdy přišli společně.“

R17: „Mohlo by to být lepší hlavně s dcerou. Vnuk Ondra mi dělá radost, ale vidím ho málo, má hodně práce. Dcera chodí sice pravidelně, ale mám pocit, že jí to spíš obtěžuje, je tady vždycky jen na chvíli, někdy si ani nesedne, jen přinese třeba nákup a zase jde, s dcerou moc spokojený nejsem, ale měli jsme to tak i doma. S vnukem a vnučkou mám asi lepší vztah než s ní. Chtěl bych také víc vidat pravnoučata.“

R18: „Mám se všemi pěkné vztahy, jenom ne se synem, s ním se nevidám už několik let, což je to moje bolavé místo. Nevidíme se ani na Vánoce. Žije sám a nic o něm vlastně nevím, to je kapitola sama o sobě. Spokojená s ostatními jsem, syna bych samozřejmě chtěla vidět, ale nutit ho nemůžu.“

R19 + 20: „Dobrý, s nikým se nehádáme a oni se mezi sebou také nehádají. Hlavně aby byli všichni zdraví. Manžel děti i vnučata miluje a jsme s nimi moc spokojeni.“

Graf číslo 5:

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

Na tuto otázku jsem se dotazovala celkem devatenácti respondentů, protože R15 nemá žádnou rodinnou síť. Z grafu vyplývá, že respondenti, kteří mají se svými dětmi, vnučaty i

jinými rodinnými členy dobré vztahy je celkem 15 (79%). Kategorii „špatné vztahy“ tvoří celkem 4 výpovědi respondentů, přičemž jeden respondent uvedl, že vztahy moc dobré nejsou ale i přes to je takto spokojen, jeden respondent vztah se svými syny zhodnotil jako špatné a není takto spokojen a hlubší vztah by s nimi ani mít nechtěl, další respondent uvedl, že vztah s jeho dcerou není dobrý, tak jak by si přál. Poslední respondent uvedl též nedobrý vztah se svým synem. Zajímavým faktem je, že tuto kategorii tvoří jen muži.

b) Okruh otázek na téma: Vztah k moderním informačním technologiím a jejich využití při kontaktu s blízkými:

Mým cílem je zjistit, zda senioři v rezidenci vlastní mobilní telefon, počítač/notebook nebo tablet a zdali je využívají ke komunikaci s rodinou a přáteli, popřípadě, k jakým jiným účelům tyto technologie používají.

Pro zjištění těchto informací jsem respondentům položila tyto otázky:

5. Užíváte ke komunikaci s rodinou nebo přáteli mobilní telefon?
6. Máte, umíte a užíváte ke komunikaci s rodinou nebo přáteli *počítač, notebook* nebo *tablet*?

6.1. Pokud ano:

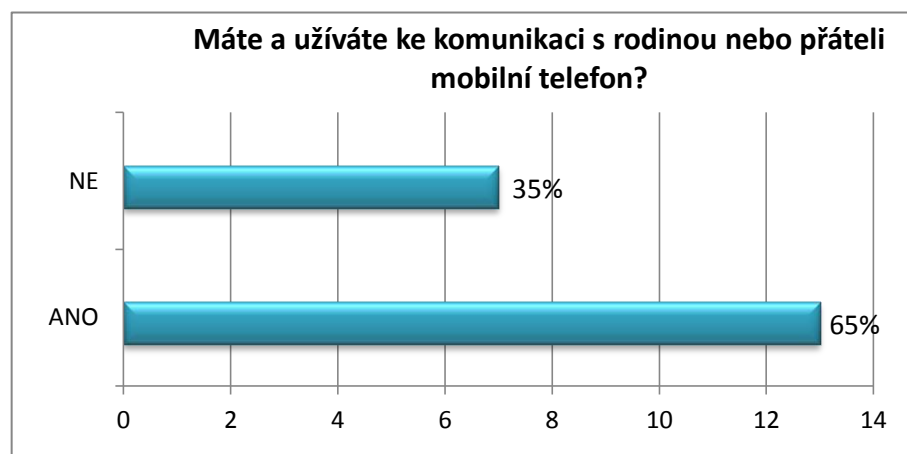
- a. K jakým jiným účelům užíváte počítač nebo tablet?

6.2. Pokud ne:

- a. Chtěl/a byste umět pracovat s počítačem, notebookem nebo tabletem?
 - b. Chtěl(a) byste využívat počítač nebo tablet ke komunikaci s Vaší rodinou a blízkými (například prostřednictvím videohovoru – Skypu?)
7. Uvítal(a) / měl(a) byste zájem o zařazení výuky práce s počítačem / tabletem do aktivizačního programu?

6. Užíváte ke komunikaci s rodinou nebo přáteli *mobilní telefon*?

Graf číslo 6:

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

Tato otázka je uzavřená, odpovědi respondentů tedy byly zcela jasné a jsou zřejmé z grafu číslo 6. 70%, tedy celkem 13 dotazovaných používá ke komunikaci s rodinou a přáteli mobilní telefon, 30%, tedy 7 respondentů mobilní telefon nevlastní, přičemž jeden respondent mobilní telefon nevlastní, ale ve svém pokoji má k dispozici vlastní pevnou linku, kterou ke kontaktu s rodinou pravidelně využívá. Důvody proč respondenti mobilní telefon nemají, nebo nechtějí, jsou zřejmé z následujících odpovědí:

R1: „nemám nic, jsem staromilec, ani bych to nechtěla. Dcera za mnou chodí každý týden, a kdyby se něco dělo, sestřičky jí zavolají.“

R2: „mobil sice nemám, ale mám pevnou linku, takže volat můžu a třeba dcera je teď nemocná, takže si voláme každý večer.“

R6: „nene, nemám, k čemu? Nikdo by mi stejně nevolal.“

R7: „mobil jsem chvíli měl, ale syn mi ho pak vzal, takže mi volá na místní telefon...“

R9: „nemám, nepotřebuju ho, každý den u mě někdo je, tak by to asi bylo zbytečné.“

R15: „nemám mobil, na co?“

R16: „mobil zatím ještě nemám, ale dcera mi ho chce pořídit.“

7. Máte, umíte a užíváte ke komunikaci s rodinou nebo přáteli počítač, notebook nebo tablet?

Na tuto otázku jsem mi celkem 17 respondentů odpověděla jasně, úsečně – NE.

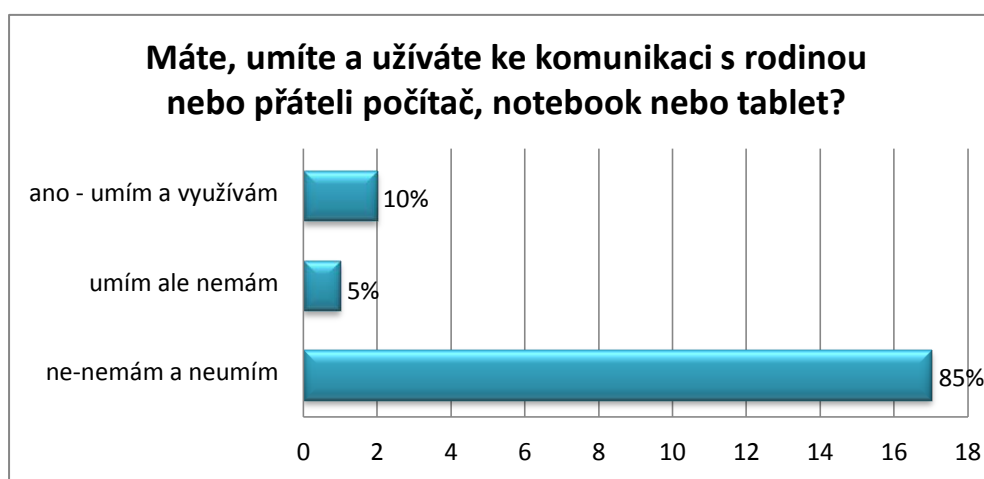
R5: „ O počítač jsem se dřív pokoušel. Ale nešlo mi to, třesou se mi ruce a nemohl jsem myš zastavit na tom bodě, kde jsem potřeboval... tak jsem to po čase vzdal.“

R8: „Nemám počítač ani notebook, ale s počítačem umím. Byla jsem na ministerstvu první, kdo o něj zažádal. Možná, že jsem to už ale zapomněla, jsem 20 let v důchodu a myslím, že dneska už je ta technika taky trošku jiná. Ale možná na tom něco zvládla.“

R12: „Ano, mám stolní počítač i s tiskárnou tady na pokoji.“

R13: „Ano, 2x týdně mě sociální pracovník odveze do společenské místnosti kde je počítač. Píšu emaily kamarádů a dětem. Chtěl bych si pořídit svůj notebook, abych mohl být na pokoji a mít ho pořád při ruce.“

Graf číslo 7:

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

Z grafu je zřejmé, že celkem sedmnáct respondentů z dvaceti dotazovaných, tedy 85% počítač/notebook nebo tablet nevlastní. R8 počítač nevlastní, avšak by s ním možná, dle jejích slov pracovat zvládla. I když z její odpovědi není zřejmé, zdali alespoň dříve prostřednictvím PC komunikovala s rodinou nebo přáteli. Protože mne ale zajímá i to, zda senioři umí vůbec s počítačem nějakým způsobem pracovat, její odpověď jsem do grafu zaznamenala. R12 vlastní svůj osobní počítač a využívá jej ke komunikaci s rodinou. R13 využívá místní stolní počítač a ke komunikaci s rodinou i přáteli ho též využívá především prostřednictvím emailů.

Pokud ANO, k jakým jiným účelům počítač nebo tablet užíváte?

R12: „Především skypuju bratrovi do Austrálie. A protože mám Parkinsona, nemůžu už dobře psát perem, tak si všechno napíšu na počítači. Pak taky hodně chodím na internet, když něco nevím, najdu si to...“

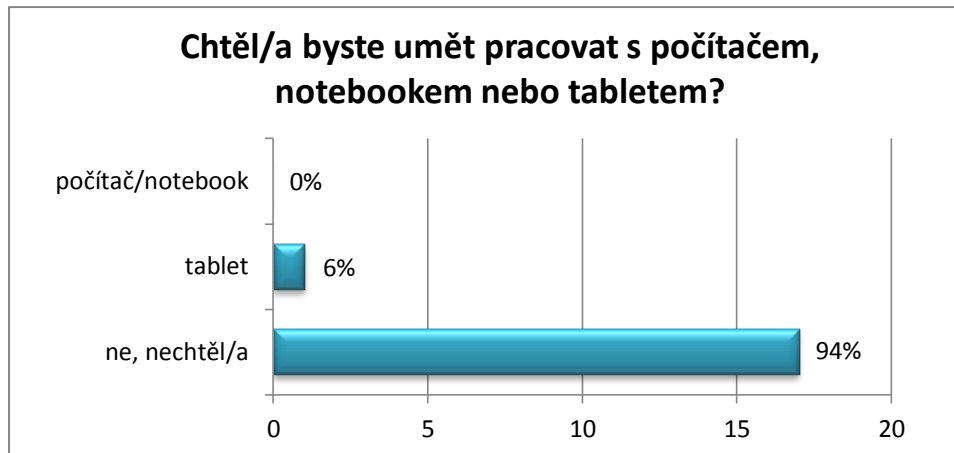
R13: „Různě hledám věci, co mě zajímají na internetu a taky hodně píšu e-maily bývalým kolegům z práce. Pak taky koukám na fotky vnoučat, které mi na e-mail posílají dcera i syn. Až budu mít vlastní notebook, chtěl bych se naučit skypovat.“

Z odpovědí respondentů je zřejmé, že počítač mimo jiné využívají i k běžným účelům jako je psaní, užívání internetu a prohlížení digitálních fotografií. R13 by si přál umět se Skypem.

Pokud NE - Chtěl/a byste umět pracovat s počítačem, notebookem nebo tabletem?

R8: „Zajímal by mě tablet, ten by se mi líbil. Je lehký a malý a člověk si ho může kamkoliv vzít. Tomášek, syn dcery mé neteře by mě to s tím naučil. Hlavně bych chtěla na ty sociální sítě, abych tam mohla nadávat. Ty videohovory bych taky chtěla zkusit, třeba bych si mohla takhle volat s tím mým bratrancem, ale toho by to asi taky musel někdo naučit.“

Graf číslo 8:

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

Z tohoto grafu jasně vyplývá, že 17 respondentů, kteří nemají počítač/notebook nebo tablet, by s ním ani nechtěli umět pracovat. Jedinou klientku R8 by zajímal tablet.

Nejčastějším důvodem proč by s počítačem nebo tabletem respondenti nechtěli pracovat, je jejich věk. Při rozhovorech se nejvíce opakovaly věty typu: „už jsem na to starý“; „už na to nemám hlavu“; „už mě to nezajímá“; „už bych si to nepamatovala“; „už na to nemám nervy a věk“; „to pro mě už není, je to hlavně pro mladé.“ apod. Dle mého názoru je toto tvrzení neopodstatněné. Z respondentů jsem měla spíše pocit, že je to pro ně něco nového, neznámého, z čeho možná mají strach. Rozhodně zde hraje roli také počítačová gramotnost seniorů a jejich neznalost možností moderních informačních technologií. Dalším důvodem také může být i finanční situace seniorů, což mi potvrdila R1: „asi bych si to ani finančně nemohla dovolit.“

Pokud NE - Chtěl/a byste využívat počítač nebo tablet alespoň ke komunikaci s Vaší rodinou a blízkými (například prostřednictvím videohovoru – Skypu?)

Z toho důvodu, že respondentka 15 nemá žádnou rodinnou síť, tuto otázku jsem v rozhovoru s ní vynechala. Protože R12 již skype využívá, dotazovala jsem se tedy dohromady osmnácti respondentů.

Graf číslo 9:

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

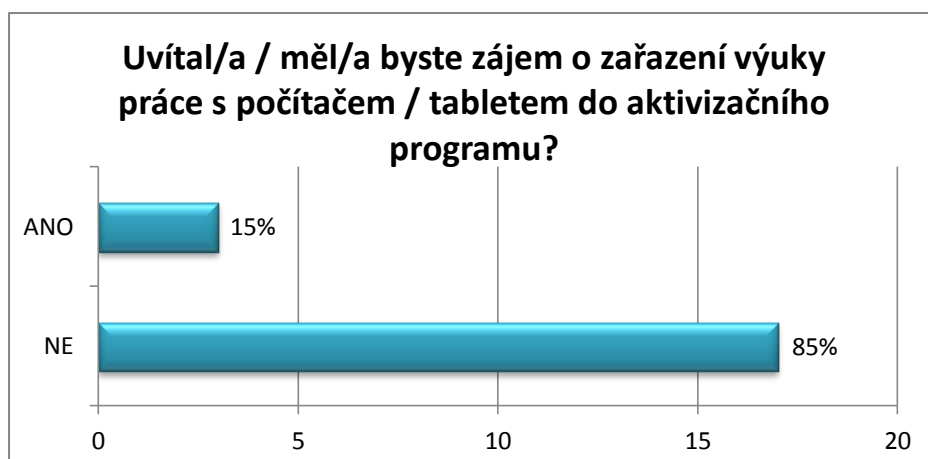
Z grafu je patrné, že celkem 89% (16) respondentů by ke komunikaci nechtělo počítač/notebook nebo tablet využívat. Důvodem u většiny dotazovaných bylo, že již mají mobilní telefon, který jim stačí. Respondent 16 by se s funkcí Skype naučit chtěl a respondentka 8 také.

R6 uvedla: „*Ne. Možná, kdyby to byly děti a vnoučata, ale takhle bych neměla ani s kým mluvit, nevyužila bych to...*“

R4: „*znám to, vnoučata to umí, ale mně stačí mobil...*“

8. Uvítal/a / měl/a byste zájem o zařazení výuky práce s počítačem / tabletem do aktivizačního programu?

Graf číslo 10:

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

Odpověď na tuto otázku byla též jednoznačná. 3 respondenti by o takový program zájem měli, přičemž se jedná opět o respondenty č. 8, 12 a 13, tedy ty, kteří již počítač mají, využívají ho nebo by měli zájem se s ním naučit. Celkem 17 respondentů by o tuto možnost zájem nemělo. Důvody jsou téměř totožné jako u otázky, zdali by s těmito technologiemi chtěli umět pracovat. Jako příklad uvádím některé z odpovědí:

R2: „*Ne, už jsem na to starý a taky špatně vidím.*“

R5: „*Možná o pár let dřív bych to ještě znovu zkusil, teď už na to nemám myšlenky.*“

R8: „*Ano, počítač mě baví a baví mě nové věci. Dneska je to určitě už jiné, než to bylo dřív a bavilo by mě se to učit.*“

R10: „*Už by to bylo marné, nezapamatovala bych si to.*“

R12: „*Ano, třeba bych se dozvěděl i něco nového, nebránil bych se tomu, takže bych to určitě alespoň zkusil.*“

R13: „*Že bych třeba učil já je? Dělán si legraci. Ano, kdyby mě někdo naučil s tím Skypem a třeba další věci, co se s počítačem dají dělat.*“

R18: „*Asi ne, mám už tak svých aktivit dost.*“

R19+20: „*Absolutně ne, k čemu? Já si myslím (manžel), že je to hlavně pro mladé.*“

c) Okruh otázek na téma: Nepříbuzenské vztahy s přáteli a známými

Mým úkolem je zjistit, zdali mají senioři žijící v rezidenci přátele, jak často jsou s nimi v kontaktu a jakou formou tyto vztahy udržují.

Pro zjištění těchto informací jsem respondentům položila tyto otázky:

9. Jak často jste v kontaktu s Vašimi přáteli?
10. Jakou formou udržujete vztahy s Vašimi přáteli?

9. Jak často a jakou formou udržujete vztahy se svými přáteli?

R1: „*Nemám přátele, s manželem jsme si vystačili sami...*“

R2: „*Telefonicky si volám s přáteli a kolegy z práce, jednou týdně určitě.*“

R3: „*Nemám kamarády, na mě už všichni zapomněli.*“

R4: „*Dřív za mnou chodila pravidelně na návštěvu kamarádka z práce, teď už se její zdravotní stav zhoršil, takže si voláme 1 týdně a dopisujeme si.*“

R5: „*Každý víkend mě navštěvuje i s manželkou kolega z práce, vždycky přinesou něco dobrého k jídlu a k pití a jsou tady tak dvě hodinky.*“

R6: „*S nikým se nestýkám, nemám přátele. Ani tady, jsem spíš samotářka.*“

R7: „*Nemám přátele.*“

R8: „*Měla jsem kamarádku, která mě dříve navštěvovala, ale je po mrtvici, takže jí teď občas volám asi 1 za 14 dní.*“

R9: „*Chodí za mnou 2x za měsíc kamarádka – sousedka. To mě moc těší, že na mě nezapomněla.*“

R10: „*Mám stejně starou kamarádku z práce a navštěvuje mě jednou měsíčně.*“

R11: „*Hodně málo, skoro nikdo. Občas mi někdo zavolá ale to je jen výjimečné.*“

R12: „*Ne ne, nemám přátele.*“

R13: „*Hodně si mailuji se dvěma kolegy - kamarády z práce. Pokaždé, když jsem na počítači, jim napíšu.*“

R14: „*Já chodím na tenis, takže mám přátele hlavně tam. Chodím tam tak v létě někdy každý den nebo obden a v zimě jak kdy a jak děvčata můžou, tak 3x týdně, tam se s nimi vždycky setkám. Ostatním kamarádům telefonuji.*“

R15: „*Mám kamarádku Vlastičku, je jí 88 let a občas tak 1 za měsíc mě přijde navštívit.*“

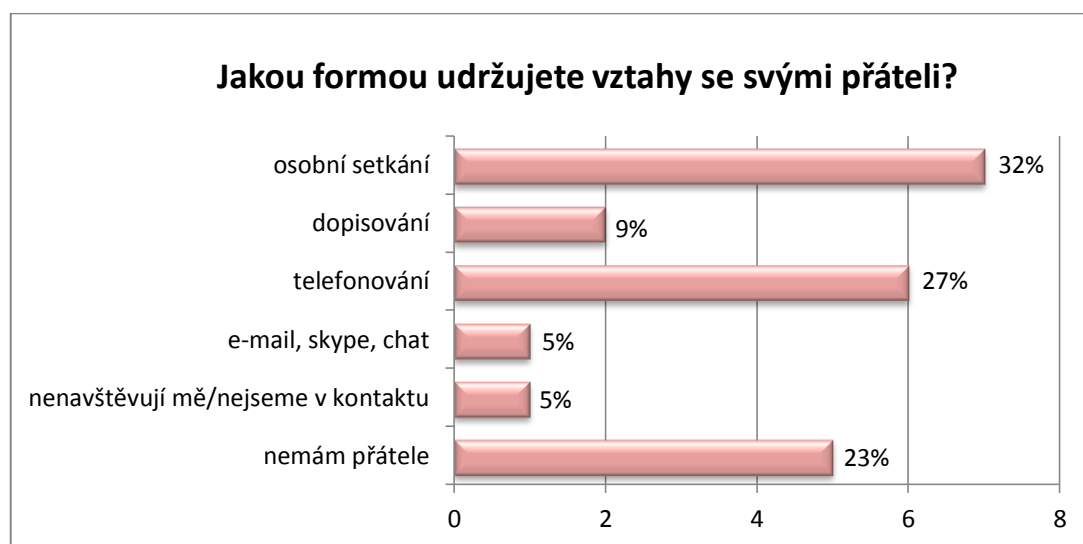
R16: „*Nikdo z kamarádů mě tady ještě nenavštívil.*“

R17: „*Chodí za mnou Pepík, to je kamarád z hospůdky kam jsem dříve chodil na jedno. Jsem tady už 4 roky a on každý měsíc přijde. Je hodný, že na mě nezapomněl. Mám ještě kamaráda z naší ulice, se kterým jsme dříve venčili psy, ale nějak mu už neslouží nohy a tak mi aspoň občas zavolá.*“

R18: „*Měla jsem dříve spoustu kamarádek, byly jsme taková parta... už jsme ale zbyly jen čtyři. Dopisujeme si tak jednou za 2 měsíce určitě.*“

R19+20: „*Mám kamarádky tady ze Zahradního Města, scházíme se tady v parku u pošty na lavičce minimálně jednou týdně a telefonem se vždycky domluvíme kdy a v kolik, dřív byly plné dvě lavičky, bylo nás celkem osm, teď už jsme jen tři. Manžel chodí na pivo s kamarády – sousedy, většinou když jdu já do parku, špatně vidím a tak mě tam vždycky dovede.*“

Graf číslo 11:

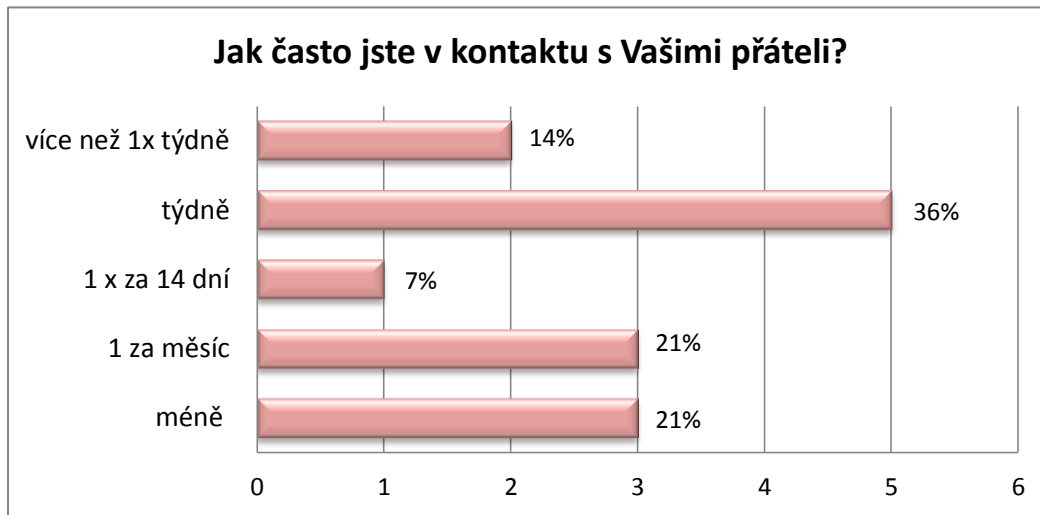

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

Z tohoto grafu je patrné, že jsem na základě sběru dat zjistila, že nejčastější formou kontaktu s přáteli je osobní setkání. Mezi další formy setkávání respondenti uvedli telefonování, dopisování ale i e-mailování. Konkrétně 5 respondentů nemá žádné přátele a jednoho respondenta v zařízení ještě nikdo z jeho přátel nenavštívil. Respondentů, kteří mají

přátele a jsou s nimi nějakým způsobem v kontaktu, je tedy celkem 14. R4 a R17 uvedli dvě formy udržování kontaktu se svými přáteli a proto jsem do grafu zanesla každou zvlášť.

Graf číslo 12:

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

Respondentů, kteří mají přátele a jsou s nimi nějakým způsobem v kontaktu, je tedy celkem 14. Ze získaných odpovědí vyplývá, že se svými přáteli jsou respondenti (celkem 5) nějakým způsobem v kontaktu nejčastěji jednou za týden.

d) Vztahy s ostatními klienty, pracovníky a zaměstnanci rezidence

Protože jsou v rezidenci převážně dvoulůžkové pokoje, zajímá mne také to, jaký vztah má dotazovaný ke svému spolubydlícímu a zdali je takto spokojen. Dalším úkolem je zjistit také to, zda se respondenti účastní aktivizačních a kulturních programů pořádaných rezidencí. Dalším úkolem je zjistit také to, jak často a na jaké téma hovoří senioři žijící v rezidenci s personálem Domova pro seniory Zahradní Město a zda jsou se vztahy s personálem spokojeni.

Pro zjištění těchto informací jsem respondentům položila tyto otázky:

- e) Jaký máte vztah se svým spolubydlícím a jste spokojen/a?
- f) Jak často a na jaké téma komunikujete s ostatními klienty zařízení?
- g) Účastníte se aktivit, společenských a kulturních akcí v rezidenci?
- h) Jak často a na jaké téma komunikujete s personálem?
- i) Jste spokojen/a se vztahy s personálem?

10. Jaký máte vztah se svým spolubydlícím a jste spokojen/a?

R1: *„Nic, moc, to ani není vztah, prostě jí respektuji. Paní má Alzheimeru a tak je to s ní těžké. Nemám se s ní o čem bavit. Pořád chodí do mojí skříně a bere si moje oblečení. Spokojená nejsem, nejradši bych bydlela sama.“*

R2: *„Dříve jsem byl na pokoji sám, ale jsem rád, že na pokoji mám právě pana X (R3). Pořád si povídáme, vzpomínáme na mládí a on mi taky často pomáhá třeba s obsluhou rádia, protože já špatně vidím a já jemu třeba připomenu, že je aktivita a tak, pomáháme si. Myslím, že jsme takhle oba spokojeni..“*

R3: *„Jsem rád, že nejsem na pokoji sám, jsme s kolegou takoví parťáci. Těžko říct, jaké by to bylo, kdyby tady se mnou bydlel někdo jiný, ale jsem takhle spokojen.“*

R4: *„U mě se pořád někdo střídá. Momentálně se mnou bydlí paní, která je ležící, má demenci a už je to s ní špatné, ani nemluví, jen leží a kouká. Já poslouchám rádio a jinak často chodím na chodbu a na aktivity tak mi to nevadí, je mi jí spíš líto. To víte, že bych nejradši bydlela sama ale je nás moc a tak se nedá nic dělat, takže celkově spokojená jsem, už jsem si zvykla.“*

R5: *„Bydlím na jednolůžkovém pokoji, takže mám svůj klid a jsem za to rád. Dříve jsem bydlel s pánem, který již zemřel, a s tím jsme nevycházeli vůbec, to byly hádky na denním*

pořádku, takže jsem teď rád sám. Ale samozřejmě tady se mnou často přebývá moje přítelkyně, což je úplně jiný vztah a do budoucna bychom spolu chtěli bydlet. “

R6: „Ale ano, dobrý vztah. Obě jsme spíš samotárky, ale neděláme si naschvály a tak. Vycházíme spolu dobře. Jsem spokojená. “

R7: „S mým spolubydlícím máme normální vztah, občas prohodíme pár slov, postěžujeme si. Jsem spíš tichý a rád si čtu, ale nepereme se, nemáme neshody, tolerujeme se, takže dobrý, jsem spokojen. “

R8: „No, já bych nejradši bydlela sama. Proti paní, která se mnou bydlí, nic nemám, ale paní je ležící, takže je na pokoji v podstatě pořádek a já nemám svůj klid. Abych se přiznala, spokojená nejsem. “

R9: „Je to tak, že se respektujeme, ale kamarádky určitě nejsme, nedá se jednoznačně říct, že dobrý ale ani ne špatný. Nehádáme se ani nic jiného zaplaťpánbůh, takže v podstatě spokojená jsem. “

R10: „Spolubydlící se mnou nemluví, je nemocná, a když se jí na něco zeptám, nereaguje, ale nevadí mi, že tady je, já tak mám svůj klid a koukám hodně na televizi. Jsem spokojená. “

R11: „Ale jo, spokojený jsem. Mně už se tady vystřídalo takových lidí. Momentálně mám nového spolubydlícího. Zatím se moc neprojevuje, jenom leží a já si ho vlastně moc nevšímám. Na to, že se mnou pořád někdo na pokoji je, už jsem si zvykl a většinou s nikým problém nemám, je mi jedno, kdo tady je, prostě si ho nevšímám. “

R12: „Jsem spíš samotář, ale na pokoji mám pána, který je ležící, on špatně slyší a já kvůli Parkinsonovi špatně mluvím, takže nám to moc nejde. Moc si sebe navzájem nevšímáme, ale nejsem náročný, nevadí mi, že tady je, takže vyloženě nespokojený určitě nejsem. Mám tady svůj kout s počítačem a televizí a tak si vystačím. “

R13: „Beru to tak, že tady někdo bydlí, ale kamarádi nejsme. Pozdravíme se, zeptáme se, jak to jde a on je pak většinou celý den někde pryč, takže jsem tady v podstatě sám a to mi vyhovuje. Jsem spokojený. “

R14: „Já jsem ráda mezi lidmi a s paní, se kterou jsem na pokoji (R15), si velice rozumíme, jsem ráda, že tady nemám někoho jiného. Dá se s ní bavit o všem, a taky jí hodně pomáhám, protože jí neslouží nohy. Jsem velice spokojená a troufám si říct, že vztah máme výborný. “

R15: „Paní (R14) je mi tady ze všech nejbliž. Hezky si notujeme a jak se říká, jsme stejná krevní skupina. Jsem ráda, že tady se mnou je, neměnila bych. Hodně mi taky pomáhá, a když

třeba něco potřebuju, jde říct sestřičkám. Pořád si o něčem povídáme, takže spokojená samozřejmě jsem.“

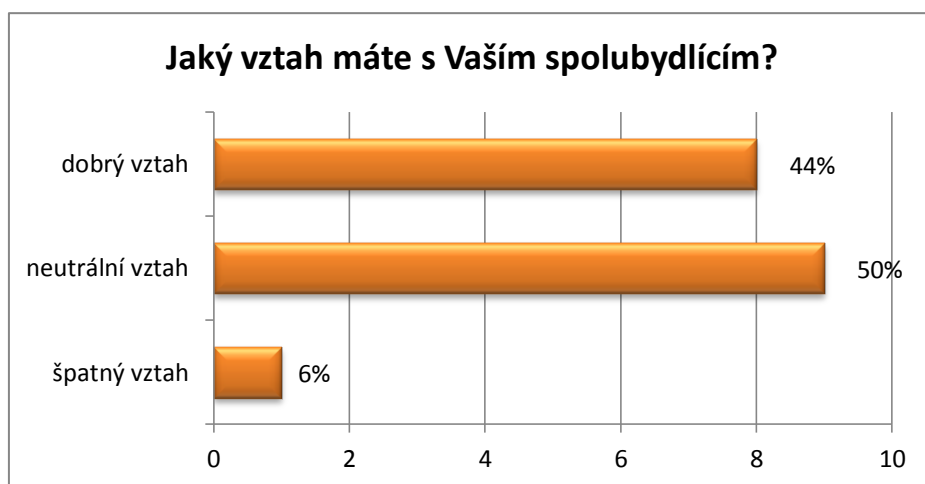
R16: *„No, se spolubydlícím jsme trošku rozhádání, nějak nám to neklape. Někdy vadí něco jemu, jindy zase něco mě, třeba to, že kouří na pokoji. Jsem sice taky kuřák, ale jdu vždycky na balkón. Snažíme se si sebe navzájem nevšímat, ale někdy to nejde. Chtěl bych bydlet s někým jiným anebo sám a myslím, že on taky. Spokojený nejsem a vztah moc dobrý tedy nemáme...“*

R17: *„Teď jsem na pokoji sám. Pán, který tady se mnou bydlel 2 roky, nedávno zemřel. To je mi líto, měl jsem ho docela rád, byl to taky pejškař. Jsem zvědavý, koho mi sem dají. Ale jsem rád, když tady někoho mám, mám rád společnost.“*

R18: *„No to víte, paní má demenci a tak se s ní nedá ani moc bavit a já to chápu, vlastně jí ani moc neznám. Snažím se jí ale pomáhat. Mám pořád co na práci (křížovky, čtu si, píšu dopisy, chodím na aktivity) a tak mi nevadí, že tady je. Spokojená více méně jsem.“*

R19+20: *„Tak samozřejmě jsme spokojení. Žijeme v podstatě stejně, jako jsme žili předtím. Samozřejmě, že se občas na něčem neshodneme, ale to je v manželství normální. Pořád se máme moc rádi...“*

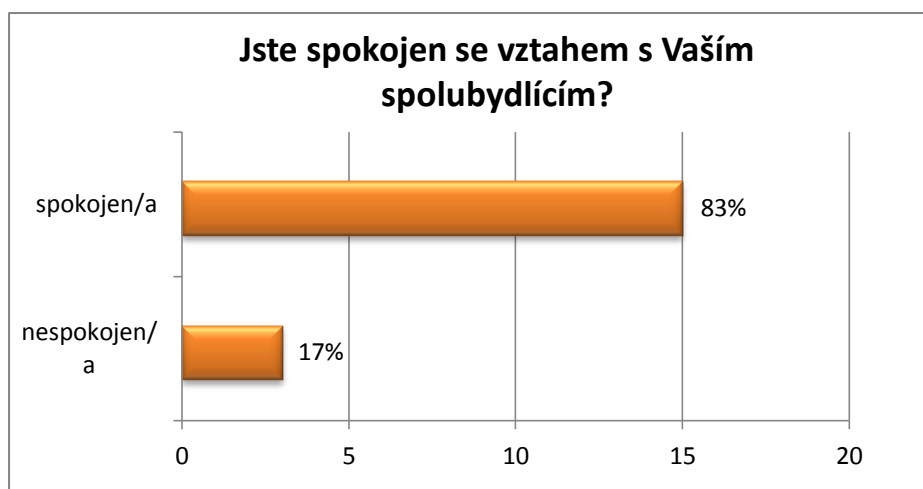
Graf číslo 13:

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

Respondent 5 bydlí v jednolůžkovém pokoji a respondent 17 žádného spolubydlícího momentálně nemá. Této otázce se účastnilo tedy celkem 18 respondentů. Z rozhovorů je patrné, že se ve většině případů jedná o neutrální vztah mezi spolubydlícími, kdy se oba navzájem respektují a tolerují, ale nejedná se o nějaký hlubší, přátelský vztah. To, že by mezi sebou měli dva senioři obývající jeden pokoj vyloženě špatný vztah, potvrdil R16.

Graf číslo 14:

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

Z grafu je zřejmé, že i přes neutrální vztahy, které se svým spolubydlícím dotazovaní mají, jsou takto spokojeni. Tento fakt může být způsoben také tím, což také uvedli sami respondenti, že si zkrátka na přítomnost druhé osoby ve svém pokoji již zvykli a tuto skutečnost nějakým způsobem přijali. I přesto 3 respondenti uvedli, že spokojení nejsou a ve dvou případech je to z důvodu, že by chtěli bydlet sami, u R16 jsou důvodem časté neshody se spolubydlícím.

11. Jak často a na jaké téma komunikujete s ostatními klienty zařízení?

R1: „Určitě denně, pořád, na aktivizaci, na obědě, u televize atd. Když někoho potkám na chodbě, povídáme si tak obecně, co nás zajímá – o počasí, o jídle, co bude k obědu, co bylo v televizi. Kamarádku jako takovou tady nemám.“

R2: „Denně, snažím se s ostatními vycházet dobře. Nejvíce si povídám s mým spolubydlícím, jsme kamarádi. Bavíme se hlavně o mládí a práci.“

R3: „Ale jo, s nikým tady problém nemám. Se spolubydlícím (R2) vzpomínáme na mládí. S ostatními si povídáme na obědě, večeři i na aktivitách.“

R4: „Denně, hlavně na různých aktivitách. Vždycky tam všem vezmu bonbóny. Povídáme si o jídle a o různých zajímavostech.“

R5: „Denně a podle potřeby. Nejvíce se setkáváme na skupinové aktivitě, na obědě a večeři. Povídáme si tak různě – počasí, politika, někdy sport. Hlavně jsem si zde našel přítelkyni a

chceme spolu bydlet. Nikdo se nemá tak dobře! Povídáme si o všem, o mládí, dětech, vnoučatech...“

R6: „Spíš tak podle potřeby, občas, sama kontakt moc nevyhledávám, ale když mě třeba někdo zastaví a zeptá se, jak se mám, samozřejmě odpovím. S nikým tady problém nemám. Spíše poslouchám. Asi si nejvíc povídám se spolubydlíci o zahradě a přírodě.“

R7: „S lidmi se tady bavím jen příležitostně. Jsem radši sám na pokoji a čtu si.“

R8: „Mám tady v Domově dvě kamarádky. S těmi se vidím na aktivitě a odpoledne se chodíme navštěvovat a povídáme si o politice, o dění u nás i ve světě, o zdraví, kde a co nás zase bolí. Pak si taky hodně povídám s manželkou jiného pána, který tady bydlí. Chodí ho navštěvovat asi 2x za týden a vždycky drbeme.“

R9: „S ostatními kromě spolubydlíci nekomunikuji, protože nikam nechodím. Ne, že bych nechtěla, ale nikam se nedostanu. Jsem ležící, občas mě sestřičky vysadí na křeslo, když je nějaká společenská akce v jídelně ale tam se taky s nikým moc nebavím. Nejvíce komunikuji s rodinou.“

R10: „S ostatními vycházím. Když nejsem na aktivitě tak jsem na pokoji a koukám na televizi. Mám tady kamarádku i s manželem z druhé budovy tak s těmi se vidím, když je nějaká akce v jídelně nebo za nimi občas zajdu na pokoj a povídáme si hlavně o zdraví, o našich radostech i strastech.“

R11: „Málo. Občas chodím na dopolední aktivitu a tam s někým prohodím pár slov. Jinak jsem ale radši sám na pokoji, mám tady televizi a rád luštím křížovky.“

R12: „Ale jo, s ostatními seniory se bavíme při různých činnostech. Ale zjistil jsem, že ve 2. patře bydlí známý, se kterým jsem kdysi pracoval v armádě (R2). Občas se setkáváme a povídáme si tak různě o životě, o službě v armádě a o zdraví.“

R13: „Jsem upoutaný na lůžko, takže se s nikým moc nevidám, jen se spolubydlícím ale ten je taky pořád někde pryč a není se o čem bavit.“

R14: „Hlavně dopoledne na aktivitě, tam chodím každý den. Občas asi 1x za 14 dní jdu nahoru za děvčaty si popovídat na kafe. Mám tam dvě kamarádky. Povídáme si o všem možném, hlavně o dětech a vnoučatech a o vyšívání, ale taky drbeme. Ale v podstatě vždycky se s někým pobavím každý den. Jsem společenský tvor. Chodím taky navštěvovat ležící.“

R15: „*Já moc ne, jsem pořád na pokoji. Mluvim jenom se spolubydlicí (R14) mám jí ráda a bavíme se o tom, co je v televizi a že jsou dlouhé reklamy a taky vzpomínáme na mládí. Nemůžu na nohy, tak buď sedím na posteli, nebo na křesle, když mě sestřičky vysadí.*“

R16: „*Ale to jo, zatím jsem se tady ještě s nikým nepohádal ani nepopral. Já jsem hodně upovídanej. Ale skamarádil jsem se tady s jedním pánem, s tím chodíme do bufetu každý den odpoledne na jedno pivo a hrajeme karty, hodně si povídáme o naší práci.*“

R17: „*S ostatními se vidím a povídám každý den hlavně na aktivitě. O patro výš bydlí paní, kterou chodím občas navštěvovat, povídáme si hlavně o psech. Byla doba, kdy jsme se ženou měli tři psy.*“

R18: „*V podstatě každý den s někým. Na aktivitách, anebo jen tak, když vyjdu na chodbu a někoho tam potkám. V Domově mám tři kamarádky, chodíme se navštěvovat a naše nejoblíbenější téma je Sokol, vaření a pečení.*“

R19+20: „*S manželem si především povídáme o rodině - o dětech a vnoučatech, jaké mají nebo nemají trable a tak podobně. Já jsem s ostatními v kontaktu denně díky aktivitám a manžel hraje na harmoniku a občas se sejdeme ve společenské místnosti s pár lidmi a on hraje, pak si spolu povídáme o všem možném, je to fajn.*“

Graf číslo 15:

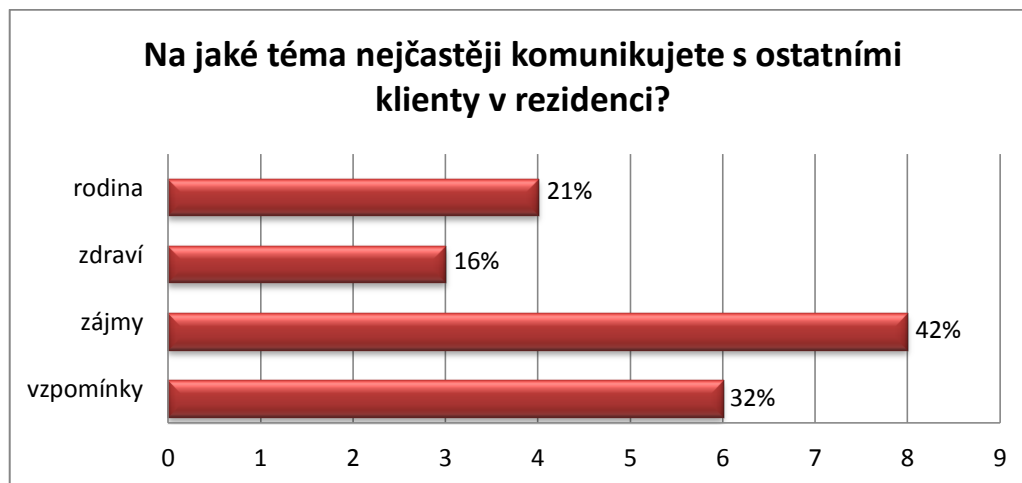

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

Z grafu vyplývá, že většina respondentů (11) s ostatními seniory v rezidenci komunikuje denně. 6 respondentů frekvenci kontaktu s ostatními klienty blíže nespecifikovalo a častou odpovědí tedy byla možnost „občas“ a podle potřeby. Tito respondenti s ostatními klienty komunikují příležitostně v rámci aktivit, návštěvy nebo běžné komunikace při

kontaktu v prostorách rezidence. 3 respondenti s ostatními klienty nekomunikují vůbec, přičemž R15 nekomunikuje s nikým, kromě své spolubydlící z důvodu svého zdravotního stavu, kdy je po většinu času upoutána na lůžko nebo jen na omezený prostor svého pokoje. Z téhož důvodu s ostatními klienty nekomunikuje ani R13 i R9.

Graf číslo 16:

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků z rozhovoru

Na tuto otázku mi odpovědělo celkem 16 respondentů, protože 4 respondenti nekomunikují s ostatními vůbec, nebo jen občas ale to, na jaké téma komunikace je nejčastější dále nespecifikovali. Někteří z respondentů opět uvedli i více možných témat rozhovorů a tak jsem zanesla každou možnost do příslušné kategorie. Velkým překvapením pro mne bylo zjištění, že nejčastějším tématem 42%, o kterém si senioři povídají, jsou zájmy (politika, příroda, vyšívání, vaření, zvířata apod.). Následuje téma vzpomínky na práci a mládí, poté 21% rodina a až na posledním místě se umístilo téma zdraví.

12. Účastníte se aktivizačních programů a společenských a kulturních akcí v rezidenci?

Tuto otázku jsem respondentům položila především proto, že se domnívám, že právě během aktivizačních programů dochází nejvíce ke kontaktu i komunikaci s ostatními klienty i dalšími obyvateli zařízení.

R1: „*Ano. Pravidelně chodím na dopolední cvičení a povídání. Především ráda chodím na tančení s panem Veletou a taky mě moc baví Bingo. Na kulturní akce taky chodím, vždycky je to moc pěkné.*“

R2: „Chodím každý den na dopolední cvičení, a když je v jídelně nějaký koncert nebo hudba.“

R3: „Účastním se pravidelně programu i kulturních akcí, z těch ale někdy odejdu, podle toho, co to je.“

R4: „Ano, pravidelně a ráda, pokaždé když se tady něco děje, takže Bingo, keramická dílna, zpívání, hrátky s pamětí a další, jen nechodím na tančení a na jógu.“

R5: „Účastním se pravidelně dopoledně, vždycky se tam něco zajímavého dozvím a taky přijdu do kontaktu s ostatními. Baví mě to.“

R6: „Ano, sice jsem spíš takový tichý účastník, ale aspoň jsem tam mezi lidmi. Ráda hraju Bingo.“

R7: „Na cvičení nechodím. Chodím radši sám na procházky. Do jídelny, když je tam nějaká akce občas nakouknu.“

R8: „Chodím, snažím se být aktivní a nicnedělání mě nebaví. Jsem ráda mezi lidmi.“

R9: „Na aktivizaci (dopoledne) nechodím. Na kulturní akce občas, jak kdy.“

R10: „Ano, chodím, baví mě to.“

R11: „Občas chodím na cvičení a trénování paměti dopoledne. Do jídelny taky ale málo.“

R12: „Jo, účastním se pravidelně dopoledního cvičení. Musím se hýbat, mám tady na pokoji i rotoped. Na koncerty nechodím pravidelně, podle toho, co je za program.“

R13: „Na dopolední aktivizaci chodím jen občas, když mě tam někdo doveze. Společenských akcí se účastním.“

R14: „Ano, samozřejmě. Potřebuju pořád něco dělat.“

R15: „Cvičit nechodím, ale baví mě tvořit, takže chodím 1 týdně na „Šikovné ruce“ (Klub šikovných rukou) a na kulturní akce jdu někdy, když je to zajímavý. Spolubydlící mě tam doprovodí na vozičku.“

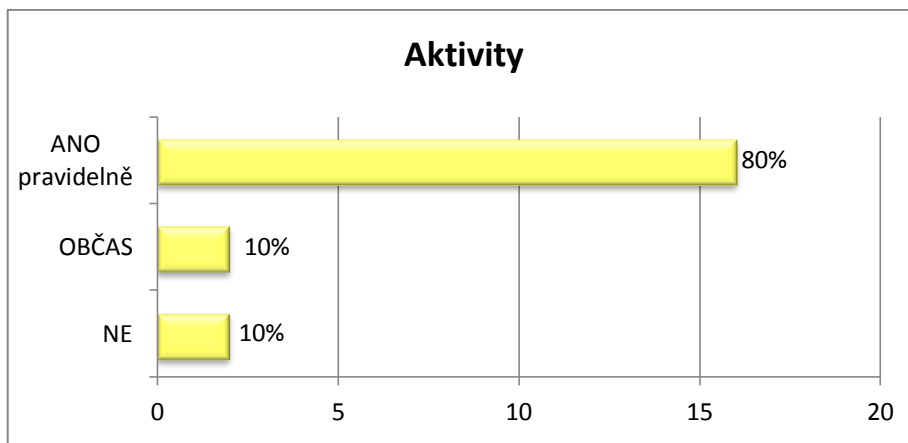
R16: „Chodím na všechno.“

R17: „Ano, chodím dopoledne cvičit a trénovat paměť a na ty akce v jídelně chodím taky, sestřičky mi to vždycky připomenou.“

R18: „Ano pokaždé, když něco je. Baví mě něco dělat a i si tam občas popovídám s lidmi z jiného patra nebo z druhé budovy.“

R19+20: „Na dopolední cvičení nebo povídání a jógu chodím já, manželovi se moc nechce, radši luští křížovky, ale občas tam taky zajde. Na koncerty a programy v jídelně chodíme společně.“

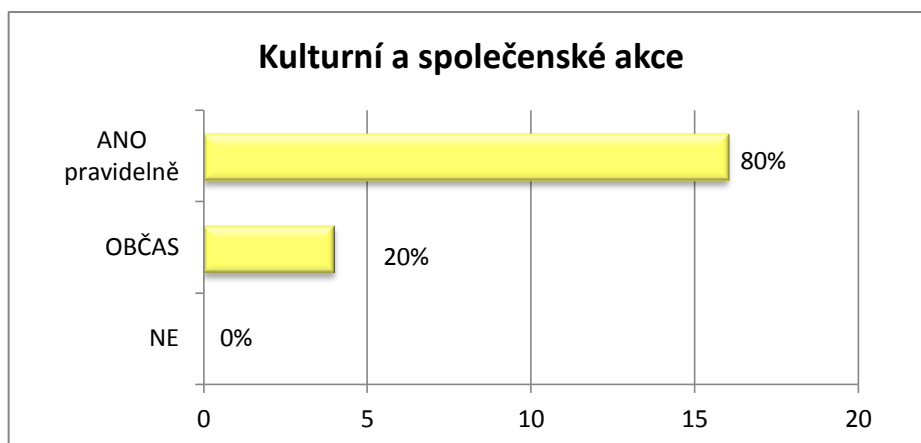
Graf číslo 17:

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků rozhovoru

Z grafu je zřejmé, že celkem 80%, tedy 16 dotazovaných se pravidelně účastní aktivizačního programu. Jedná se především o každodenní skupinové dopolední cvičení vsedě a trénování paměti, ale dále také pravidelné programy jako je Bingo, nebo Klub šikovných rukou. 2 z respondentů se pravidelně konaných aktivit účastní občas a 2 klienti se žádné z aktivit neúčastní vůbec.

Graf číslo 18:

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků rozhovoru

Z tohoto grafu jasně vyplývá, že všichni respondenti se alespoň občas kulturních a společenských akcí pořádaných v rezidenci účastní. 16 respondentů se takových akcí a programů účastní pravidelně, 4 respondenti se účastní občas, podle toho, co je zajímavá.

13. Jak často a na jaké téma komunikujete s personálem?

Jak často?

Na otázku jak často klienti komunikují s personálem zařízení, všichni respondenti odpověděli jednoznačně denně, a protože se jedná o pobytovou sociální službu, je to zcela pochopitelné. Na místě je ale, řekla bych, především spíše kvalita vztahů mezi klienty a personálem a kvalita rozhovorů a komunikace mezi nimi. Denně, i několikrát denně komunikují respondenti především se „sestřičkami“, tedy s pracovníky přímé péče a podle potřeby, ve smyslu individuálního rozhovoru také se sociálně aktivizační pracovníci, se kterou je většina klientů také každý den v kontaktu v rámci aktivizačního programu.

R1: „*Já jo, komunikuji s nimi denně, vždycky se mě ptají, jak se mám, jestli jsem viděla zprávy a co si o tom myslím, pak si taky povídáme o počasí a tak různě. Jsou na mě hodné.*“

R2: „*Denně, jsem s nimi spokojen. Konkrétní téma ani nemáme, ptají se, co budu dneska dělat a podle potřeby.*“

R3: „*Taky samozřejmě denně a s nikým problém nemám. Spíš za nimi chodím podle potřeby.*“

R4: „*Denně, mám tady jednu oblíbenou sestřičku, tak když má službu, jde mě navštívit a já jí vyprávím hlavně o vnoučatech.*“

R5: „*V kontaktu jsem s nimi denně, ale že bychom si nějak sáhodlouze povídali, to ne, není moc času. Ale jsem spokojený, snaží se, mají toho moc.*“

R6: „*Denně, ale spíš se jen tak pozdravíme a dál si nepovídáme, není o čem. Spokojená jsem, oni jsou hodné, vždycky mi připomenou, když je nějaký program.*“

R7: „*Já sestřičkám nic neříkám. Samozřejmě se s nimi vidím denně a zeptají se mě, jak se mám ale ani se moc bavit nechci. Jsem spokojen, tak jak to je.*“

R8: „*Tak jistěže denně, pořád je zlobím a otravuju, ale mají se mnou trpělivost, jsem spokojená. Povídáme si tak různě, o zprávách a politice.*“

R9: „*Denně, protože pořád něco potřebuju. S žádnou sestřičkou tady ale problém nemám, naopak snaží se mi vyhovět. Není moc času na povídání, takže spíš tak obecně. Ale chodí za mnou sociální pracovníce a s tou si povídám o dětech a rodině.*“

R10: „*Se všemi tady vycházím a potkáváme se samozřejmě denně, jedna sestřička se mě vždycky ptá na vnoučata.*“

R11: „Sestřičky se mě vždycky zeptají jak se mám. Ale jsou hodné, neštěkáme po sobě ani nic jiného, musíme se snažit spolu vycházet. Celkově jsem spokojený.“

R12: „Většinou denně, podle toho, co je potřeba. Stálé téma není, někdy se bavíme s jednou paní na uklízení o zahrádce, ona totiž bydlí kousek od místa, kde jsem bydlel já.“

R14: „Dokážu se o sebe ještě postarat sama, takže od nich ani nic moc nepotřebuju. Tak pokaždé, když vyjdu na chodbu nebo oni přijdou na pokoj pomoci paní X (R15), nebo když nám přinesou jídlo, se pozdravíme a ptám se, co máme k jídlu. Spokojená s nimi jsem.“

R15: „Tak denně, ale je to spíš tak, že oni něco přinesou, já poděkuju, oni odejdou. Ty holky na to opravdu tady nemají čas a já to chápu, žádná mě ale nikdy neodbyla, když jsem něco potřebovala, takže jsem spokojená.“

R16: „Denně. Máme dobré vztahy, snažím se se všemi vycházet. Hodně vyprávím o svém životě a o mládí. S jedním pracovníkem si povídáme o pivu, kde jsou dobré pivnice a tak.“

R17: „Samozřejmě denně a spíš tak podle potřeby. Sestřičky nemají na povídání moc času ale i když toho mají hodně, nejsou nepříjemné nebo zlé...“

R18: „Denně i se sociální pracovníci na aktivitě. Jsem spokojená, mají s námi trpělivost. Mám tady oblíbenou paní na úklid a s tou si vždycky povídáme hlavně o celebritách a drbeme, co se kde zase stalo.“

R19+20: „Jsme naprosto spokojeni se všemi. Sociální pracovníce se za námi občas zastaví a tak jí povídáme o dětech a vnoučatech. Sestřičky se ptají, jak se nám daří a co budeme dělat, ale nemají moc času. Já (manžel) tady se dvěma pracovníky řeším ženský, tak různě debatujeme.“

Na jaké téma?

V odpovědích se často opakoval fakt, že pracovníci v přímé péči nemají na hlubší rozhovory s klienty tolik časových možností. V podstatě všichni se shodli na tom, že se jedná spíše o „kontakt“ s pracovníkem a volnou komunikaci kdykoli pracovníci přijdou do pokoje nebo se potkají na chodbě a převládá otázka ze strany pracovníků „jak se dneska máte?“. Spíše jsou klienti s pracovníky v kontaktu podle jejich potřeb, při běžných činnostech – hygiena, pomoc při péči o vlastní osobu, úklid pokoje, roznos stravy apod. Několik respondentů však má svého oblíbeného pracovníka, se kterým si povídá například o rodině, ale také o zájmech a koníčcích. Témata hovorů mezi klienty a personálem jsou dále obecnějšího rázu jako například počasí, zprávy, život, denní události v ČR i ve světě.

Respondenti neopomněli ani sociální pracovníci, o které se také ve třech případech zmínili a ve dvou případech respondenti uvedli také pracovníky úklidu, se kterými též na nějaké téma hovoří.

14. Jste spokojen/a se vztahy s personálem?

V této otázce se všichni respondenti shodli na tom, že jsou spokojeni, vztahy s personálem mají dobré a pracovníky vnímají jako velmi obětavé, hodné a vstřícné osoby. I přes to, že jsou pracovníci časově velice vytížení, žádný z respondentů vůči nim neprojevil žádnou negaci nebo nespokojenost a tuto situaci plně chápou, což může také vypovídat o kvalitním přístupu ze strany pracovníků vůči klientům.

8.4 Závěry šetření

Cílem mého výzkumného šetření bylo blíže se seznámit se sociálními vztahovými sítěmi, které mohou senioři žijící v rezidenci mít. Dalším cílem bylo zjistit, jaký vztah mají tito senioři k informačním a komunikačním technologiím a zdali je využívají ke kontaktu a komunikaci s rodinou a přáteli, popřípadě, zda by se chtěli v této oblasti více zorientovat.

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila na čtyři okruhy:

1. rodinu
2. informační a komunikační technologie
3. přátele
4. vztahy s ostatními klienty, personálem a zaměstnanci rezidence

Šetření se zúčastnilo celkem 20 respondentů. Ze získaných informací je patrné, že sociální pole seniora žijícího v domově pro seniory se nemusí zákonitě redukovat pouze na osoby v rezidenci. Celkově bych výsledky šetření zhodnotila kladně. Pozitivním zjištěním je, že všichni senioři jsou se svými dětmi, nebo alespoň s jedním ze svých dětí v úzkém kontaktu, čímž mám na mysli osobní kontakt, ale také telefonování. Velká část dotazovaných je v takovém kontaktu i se svými vnoučaty nebo ostatními rodinnými příslušníky. Převážná část dotazovaných je také se svou rodinou a rodinnými vztahy spokojena. Dalším pozitivním poznatkem je, že 14 respondentů má přátele i mimo rezidenci, přičemž polovina z nich je s nimi též v pravidelném osobním kontaktu. Vztahy mezi obyvateli rezidence lze zhodnotit kladně. Podle samotných respondentů možná spíše „neutrálně“, stejně jako vztahy mezi spolubydlícími, avšak několik respondentů má mezi ostatními klienty i přátele, vzájemně se navštěvují a tráví spolu volný čas. Důkazem toho, že „láska kvete v každém věku“ je jeden z respondentů, který zde navázal i milostný vztah a se svou partnerkou plánují v rezidenci i společné bydlení

Dalším okruhem mého zkoumání byly vztahy s personálem a zaměstnanci rezidence. Všichni dotazovaní popsali vztahy se zaměstnanci jako dobré, nicméně většina z nich také konstatovala, že zejména pracovníci přímé péče, tedy ti, se kterými jsou klienti v kontaktu nejčastěji, nemají na bližší komunikaci z důvodu velké pracovní vytiženosti tolik časových možností, což je ale při počtu klientů a počtu pracovníků zcela pochopitelné. Jako možné řešení tohoto problému bych navrhovala více se zaměřit na spolupráci s dobrovolníky a dobrovolnickou činnost v rezidenci jako takovou.

Závěry šetření z okruhu týkajícího se informačních a komunikačních technologií jsou zcela zřejmé. Většina seniorů má k dispozici mobilní telefon, díky kterému jsou v kontaktu se svými blízkými a pouze dva respondenti ke komunikaci využívají (kromě mobilního telefonu) také stolní počítač. Jediná respondentka projevila zájem o tablet, ostatní respondenti počítač nechtějí a o tuto problematiku se ani nechtějí více zajímat. Jak zde již jednou konstatuji, rozhodně zde hraje roli počítačová gramotnost seniorů a jejich neznalost možností moderních informačních a komunikačních technologií. Další příčinou také může být samozřejmě i finanční situace seniorů, stejně jako skutečnost, že pouze mobilní telefon jim jako prostředek ke komunikaci s blízkými stačí.

Respondenti byli během rozhovorů velice sdílní a otevření, což mohl podpořit také fakt, že se všichni osobně navzájem známe. Pouze ve dvou případech jsem se s takovou otevřeností nesešla, zejména při zjišťování informací o rodinné vztahové síti, kdy zřejmě z důvodu možných nedobrych rodinných vztahů nechtěli respondenti o rodině více hovořit a jejich odpovědi byly v tomto případě strohé a úsečné. Kromě těchto dvou případů ale byli všichni senioři velmi vstřícní, rozhovory probíhaly v klidném prostředí v pokojích respondentů.

Závěr

Tématem mé bakalářské práce bylo „Hodnocení sociální vztahové sítě u seniorů v rezidenci.“ Cílem této práce bylo popsání a seznámení se vztahovými sítěmi, které mohou senioři žijící v rezidenci mít. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V prvních kapitolách teoretické části se věnuji problematice stárnutí a stáří, způsoby adaptace na stáří. Dále jsem také věnovala pozornost přípravě na stáří, která je dle mého názoru pro každého člověka velmi důležitá, a rozhodně může zásadním způsobem ovlivnit kvalitu života ve stáří.

Druhou kapitolu jsem věnovala změnám ve stáří a to změnám tělesným, psychickým ale také sociálním.

Ve třetí kapitole své práce jsem se zabývala lidskými potřebami a v souvislosti s nimi jsem představila známou Maslowovu klasifikační pyramidu potřeb. Staří lidé nemají odlišnější potřeby než v předchozích životních etapách a je proto třeba na ně brát zřetel.

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na vztahové sítě, to jaký význam mají pro člověka.

V páté kapitole jsem se zaměřila na základní vztahovou síť člověka – rodinu. Popisuji zde jednotlivé vývojové fáze rodiny a význam rodiny pro seniora.

V další, šesté kapitole, popisuji domov pro seniory a osoby, které tvoří převážnou část seniorova sociálního pole.

Poslední kapitola je věnována problematice vztahu seniorů k informačním a komunikačním technologiím.

Praktická část mé práce je věnována samotnému výzkumnému šetření se seniory žijícími v rezidenčním zařízení. V této části jsem popsala cíle a úkoly šetření, jak šetření probíhalo a jaké jsem pro získání dat zvolila metody. Získaná data jsem postupně analyzovala a v poslední části své práce také interpretovala.

Výsledky mého výzkumu prezentují, jaké vztahové sítě senioři žijící v rezidenci mají, jakým způsobem takové vztahy udržují. V souvislosti s tím je také důležité si uvědomit, že každý senior je jedinečná osobnost s vlastním životním příběhem. Ano, za naše vztahy, ať už s rodinou nebo přáteli neseme zodpovědnost sami, a je na nás, jak kvalitní si je „uděláme“. V některých případech ale určité faktory a události ovlivnit zkrátka nelze a k vytvoření vztahu tak mnohokrát ani nedoje. Každý senior má svou životní historii a díky konkrétně dvěma

rozhovorům a životním příběhům jsem si především v souvislosti s rodinnou sítí uvědomila, že život se mnohdy ubírá jiným směrem, než jak bychom si sami přáli a jak bychom si představovali - zdravotní stav nebo i politická situace mohou život člověka ovlivnit natolik, že se pak ve stáří ocitá bez dětí, vnoučat, rodiny a zcela sám. Avšak samotný výzkum je důkazem toho, že i v poslední etapě našeho života lze navázat nový, přátelský či dokonce i milostný vztah, který v tomto životním období může pro člověka znamenat příjemné rozptýlení a zlepšení psychického i fyzického zdraví. Pocit sounáležitosti je důležitý v každé vývojové etapě, ve stáří však nabývá na důležitosti.

Jako doporučení pro případný navazující výzkum navrhuji komparaci seniorů žijících v rezidenci a seniorů žijících v domácím přirozeném prostředí. Dále bych se také do větší hloubky zaměřila na samotnou kvalitu vztahů mezi rodinnými členy.

Seznam použité literatury

- ČEVELA, R., KALVACH, Z., ČELEDOVÁ, L. 2012.** *Sociální gerontologie; Úvod do problematiky.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3901-4.
- DVOŘÁČKOVÁ, D. 2012.** *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-4138-3.
- HAŠKOVCOVÁ, H. 2010.** *Fenomén stáří.* Praha : Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.
- JANDOUREK, J. 2001.** *Sociologický slovník.* Praha : Portál s.r.o., 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I. 2008.** *Motivační prvky při práci se seniory.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN: 978-80-247-2169-9.
- KOPECKÁ, I. 2011.** *Psychologie 1.díl.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-3875-8.
- KŘIVOHLAVÝ, J. 1998.** *Jak neztratit nadšení.* Praha : Grada Publishing, a.s, 1998. ISBN 80-7169-551-3.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. 2006.** *Vývojová psychologie 2., aktualizované vydání.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- MALÍKOVÁ, E. 2010.** *Péče o seniory v sociálních pobytových zařízeních.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3148-3.
- MATOUŠEK, O. 1997.** *Rodina jako instituce a vztahová síť.* Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.
- MATOUŠEK, O. 2003.** *Slovník sociální práce.* Praha: Portál, s.r.o., 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. 2010.** *Sociální práce v praxi.* Praha : Portál, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
- MLÝNKOVÁ, J. 2011.** *Péče o staré občany; Učebnice pro obor sociální činnosti.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-3872-7.
- PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. 1998.** *Soužití se staršími lidmi.* Praha : Portál s.r.o., 1998. ISBN 80-7178-184-3.

POKORNÁ, A. 2010. *Komunikace se seniory.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3271-8.

PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. 1986. *Manželská sexualita.* místo neznámé : AVICENUM; zdravotnické nakladatelství, 1986. ISBN 08-005-86.

SAK, P., KOLESÁROVÁ, K. 2012. *Sociologie stáří a seniorů.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3850-5.

SEKOT, A. 2004. *Sociologie v kostce.* Brno : Paido; edice pedagogické literatury, 2004. ISBN 80-7315-077-8.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. a další. 2008. *Přehled vývojové psychologie.* Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2141-4.

TOŠNEROVÁ, T. 2009. *Jak si vychutnant seniorská léta.* Brno : Computer Press, a.s., 2009. ISBN 978-80-251-2104-7..

VÁGNEROVÁ, M. 2007. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří.* Praha : Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

VRTIŠKOVÁ, M. 2010. *Teorie a metody sociální práce II.* Brno : Tribun EU s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7399-228-6.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. 2008. *Sociální psychologie; 2. přepracované a rozšířené vydání.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

ZAVÁZALOVÁ, H. a kolektiv. 2001. *Vbrané kapitoly ze sociální gerontologie.* Praha : Univerzita Karlova v Praze - Nakladatelství Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0326-8.

Zákon č. 108/ 2006 Sb., o sociálních službách v platném znění

RESUMÉ

Cílem bakalářské práce bylo seznámení a bližší charakterizování vztahových sítí, které mohou senioři žijící v rezidenci mít.

Teoretická část je složena ze sedmi kapitol. První kapitola je věnována pojmům stárnutí a stáří, periodizaci stáří, způsobům adaptace na stáří a přípravě na stáří. V druhé kapitole se věnuji tělesným, psychickým i sociálním změnám ve stáří. Ve třetí kapitole se zabývám lidskými potřebami a představila jsem zde Maslowovu klasifikační pyramidu potřeb. Čtvrtá kapitola je zaměřena na vztahové sítě, jejich význam pro člověka a vztahové sítě seniorů. V páté kapitole popisuji rodinu jako základní vztahovou síť. V šesté kapitole představuji domov pro seniory a osoby s ním spojené. Poslední kapitola je věnována seniorům a informačním a komunikačním technologiím.

Praktická část bakalářské práce je věnována samotnému výzkumnému šetření. V této části jsem popsala metodologii výzkumu, cíle a úkoly šetření, a také to, jak samotné šetření probíhalo. Získaná data jsem posléze analyzovala a v poslední části práce také interpretovala.

Výsledky mého šetření ukazují, jaké vztahové sítě senioři žijící v rezidenci mají, jakým způsobem takové vztahy udržují a zdali jako prostředek ke komunikaci využívají některou z komunikačních a informačních technologií.

SUMMARY

The aim of this thesis was to introduce and closer characterize the relationship networks that seniors living in residence may have.

The theoretical part consists of seven chapters. The first chapter is devoted to the terms (concepts) of aging and old age, periodization of old age, methods of adaptation to old age and preparing for retirement (old age). In the second chapter I focus on physical, psychological and social changes in old age. In the third chapter I deal with human needs and I introduced Maslow's classification pyramid of needs there. The fourth chapter focuses on the relationship networks, their importance for human health and relationship networks of seniors. In the fifth chapter I describe the family as the basic relationship network. In the sixth chapter I present home for the elderly people and persons associated with it. The last chapter is devoted to seniors and information and communication technologies.

The practical part is devoted to the performed research survey. In this section, I described the research methodology, objectives and tasks of the survey (analysis) and also how the survey was conducted. Further, I analysed the obtained data and provided their interpretation in the last part.

The results of my analysis reveal the relationship networks among seniors living in the residence, how are such relationships maintained and whether the seniors use any of the communication and information technologies to communicate.

Seznam obrázků:

Obrázek číslo 1: Maslowova hierarchie potřeb

Obrázek číslo 2: Výskyt jednotlivých prvků v sociálním poli seniora

Příloha číslo 1

Otázky k výzkumu – rozhovoru: (kvalitativní strukturovaný rozhovor)

Věk, pohlaví, délka pobytu v rezidenci, počet dětí a vnoučat

a) Rodina: děti a vnoučata

1. Jak častá je frekvence návštěv Vašich dětí a vnoučat?
2. O čem/na jaké téma se svými dětmi/vnoučaty případně jinými členy rodiny při návštěvě většinou hovoříte?
3. Komunikujete s Vaší rodinou jinak než osobně, jak?
4. Při jakých událostech se setkáváte s rodinou?
5. Jak byste zhodnotil/a vztahy s Vaší rodinou a jste s nimi spokojen/a?

b) Vztah k moderním informačním technologiím a jejich využití při kontaktu s blízkými:

6. Užíváte ke komunikaci s rodinou nebo přáteli mobilní telefon?
7. Máte, umíte a užíváte ke komunikaci s rodinou nebo přáteli *počítač, notebook* nebo *tablet*?
 - 6.1. Pokud ano:
 - a) K jakým jiným účelům užíváte počítač nebo tablet?
 - 6.2. Pokud ne:
 - a) Chtěl/a byste umět pracovat s počítačem, notebookem nebo tabletem?
 - b) Chtěl(a) byste využívat počítač nebo tablet ke komunikaci s Vaší rodinou a blízkými (například prostřednictvím videohovoru – Skypu?)
8. Uvítal/a / měl/a byste zájem o zařazení výuky práce s počítačem / tabletem do aktivizačního programu?

c) Nepříbuzenské vztahy s přáteli a známými

9. Jak často jste v kontaktu se svými přáteli?
10. Jakou formou udržujete vztahy se svými přáteli?

d) Vztahy s personálem a ostatními klienty rezidence

11. Jaký máte vztah se svým spolubydlícím a jste spokojen/a?
12. Jak často a na jaké téma komunikujete s ostatními klienty zařízení?
13. Účastníte se aktivit, společenských a kulturních akcí v rezidenci?
14. Jak často a na jaké téma komunikujete s personálem?
15. Jste spokojen/a se vztahy s personálem?